

אחדות

XXXIII. ÉVFOLYAM, 169. SZÁM • 2023. AUGUSZTUS • 500 Ft
5783. ELUL • אלול תשפ"ג • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

5784
naptár-
melléklettel

A JÓ ÉS A ROSSZ ÖRÖK HARCA

A Rebbe útmutatása az új évre

ÉLETÜNK NYOMAI

Kutatás a múltban egy családtörténet-kutató,
egy etnográfus és egy rabbi segítségével

ANGYALI SEGÍTSÉG:

imádkozhatunk-e az angyalokhoz?

KEDVES OLVASÓ!

Gyerekkoromban sokáig nem értettem, miért áll valaki a tóra-olvasó mellett egy könyvvel, amiből ellenőrzi a felolvasást. Valahogy úgy éreztem, hogy ez nem illendő: azért áll ott valaki, hogy árgus szemekkel figyelje, hibázik-e az, aki időt és fáradságot nem kímélve fölkészült arra, hogy olvasson a Tórából és ha félreolvas valamit, lecsapjon rá? Nem tűnik túl kedvesnek... főleg, hogy sokszor még a közösség tagjai is beleszólnak, ha elakad vagy hibát vét az olvasó!

Sokára értettem meg, hogy a Tóra felolvasása akkor is közös ügyünk, ha egyvalaki személyes „produkciója” és az, aki figyelemmel kíséri a fölolvast, nem kukacoskodik, hanem segít, hogy tökéletesen hangozzon el a szent szöveg – mindnyájunk közös okulására és épülésére. A fölolvast nem magát produkálja, hanem a közösséget segíti hozzá, hogy teljesítse a Tóra tanulásának micváját.

Egy közösségi micva nem egy one man show, hanem mindannyiunk közös igyekezete és erőfeszítése. Az, aki a közösség nevében elvégzi egy micvát, nem helyettesít minket, legföljebb képvisel, de a mi aktív részvételünk nélkül, még ha ez csak a figyelemben merül is ki, nem tehet semmit. Kell, aki figyel és segít, ha hibát vét; továbbblendíti, ha elakadt.

A közösség ugyanis ezt is jelenti: azt a tudást, hogy vannak közös ügyeink, amikért együtt vagyunk felelősek, akkor is, ha csak az egyikünk végzi a munkát. Azt a bizonyosságot, hogy aki segít nekünk, az nem azért teszi, mert ugrásra készen leste a hibáinkat, hogy leszúrhasson érte minket, hanem azért, hogy együtt tökéleteset alkothassunk.

Az őszi ünnepek közeledtével véget ér a hákél, az összegyűlekezés éve, ami a zsidó egységet szimbolizálja. Amikor legközelebb mind összegyűlünk, a hétéves naptári ciklusnak egy „sima” évét köszöntjük, ám ebben is elkísér minket a hákél szellemisége. A zsidó összefogás és egység ad erőt ahhoz, hogy ne csak túléljük, de meg is éljük a hétköznapokat, a közösség megtartó és támogató ereje, ami akkor is kísér minket, ha valamiért eltávolodtunk a gyökereinktől.

A zsinagógák nyitva állnak és várják, hogy az őszi nagyünnepek során belépünk és közös imáinkkal ostromoljuk az eget megbocsátásért és áldásért. Ne felejtsük, hogy ez az idő a bűnbánat és az engesztelés ideje. Nemcsak az Örökkévalóval, de egymással is meg kell békülnünk: megbocsátanunk és bocsánatot kérnünk.

Adja az Örökkévaló, hogy mind egy jó évre legyünk beírva és bepecsételve!

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:

www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a

www.zsido.com/egység

oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

SMÚZ

- 2 Közös micváink
Steiner Zsófia főszerkesztő
- 4 Hírek

A REBBE SZAVA

- 5 A jó és a rossz örök harca

HOHMECOLÓ

- 6 Élő gyökerek: hol keressük elveszett rokonaink nyomát?
Heéger Zsófia
- 10 Életünk nyomai
Steiner Zsófia
- 14 Vallanak a zsidó anyakönyvek
Oberlander Báruch

- 17 5784 Falinaptár

JIDDISKÁJT

- 21 Elkészült a nyolcadik „Gyerekek Tórája”
Chana Deutsch
- 22 Angyali segítség: kérhetjük-e az angyalok közbenjárását imáinkban? 1. rész
Oberlander Báruch

JUDAPEST ANNO

- 26 A Kattler-féle legenda és valóság
A Jósika utcai orthodox imaház történetének nyomában
Cseh Viktor

KIFE

- 30 Múltból a jövőbe: osztálytalálkozó a Pesti Jesivában
Steiner Zsófia

MISPÓHE

- 32 Kóseren és egészségesen
Dénes Anna
- 34 Az elszalasztott lehetőség
Dénes Anna

BORÍTÓ

A lubavicsi Rebbe,
Menáchem M. Schneersohn

Forrás: JEM

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egyseg@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi
FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES:
Cseh Viktor

ROVATVEZETŐK:
Dénes Anna, Cseh Viktor

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia
TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-0346 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

6. oldal

Élő gyökerek: hol keressük elveszett rokonaink nyomát?

„Az élő rokonok kutatását is a múltban kell kezdeni. Minden családtörténeti kutatásnak az első lépése az, hogy felderítsük a rokonsági viszonyokat.”

22. oldal

Angyali segítség: kérhetjük-e az angyalok közbenjárását imáinkban?

„A zsidóságban nemcsak a természet erői, de még az angyalok sem számítanak önálló entitásnak, ők is csak eszközök Isten kezében. Az Örökkévaló spirituális teremtményei ők, akiknek egy-egy konkrét feladatuk van, amit elvégeznek, mint a robotok a „lenti” világban.”

30. oldal

Múltból a jövőbe: osztálytalálkozó a Pesti Jesivában

„Az az év valóban formatív volt számomra. Olyan életlecke, amiből ma is merítek. Kapcsolatban maradtam néhány olyan emberrel, akikkel Budapesten találkoztam. Vannak, akik örökre a barátaimmá váltak.”

Allami kitüntetést kapott Szilágyi Nóra

Szilágyi Nórárt, az EMIH szeretetszolgálatának, a CEDEK-nek a vezetőjét Novák Katalin köztársasági elnök magasrangú kitüntetéssel jutalmazta augusztus 20-ai alkalmából. A magyar bronz érdemkeresztet „a rászorulókat támogatása érdekében végzett áldozatos munkája” jutalmául vehette át Szilágyi Nóra augusztus 18-án Gulyás Gergelytől a Festetics Palotában tartott ünnepségen.

„Nyolc évvel ezelőtt, mikor megalakult CEDEK Szeretetszolgálat, nem gondoltam volna, hogy állami kitüntetéssel ismerik el a munkámat. Természetesen ez nem csak az én munkám, hanem mindenki munkája” – írta Szilágyi Nóra Facebook-posztjában. Közvetlen kollégái és a nevelőszülői hálózat tagjai mellett Köves Slomó rabbinak köszönte meg a Szeretetszolgálat létrehozását és a „belém vetett bizalmat”, valamint családjának, akik „mindig velem vannak”. Gratulálunk és további sikeres munkát kívánunk!

Holokausztmúzeum kerül a Fortnite játékba

Holokausztmúzeumot építettek a Fortnite játékba, amely augusztus közepétől már el is érhető. A Fortnite vitathatatlanul az egyik legnépszerűbb játék, hiszen mára több mint 400 millió felhasználója van.

A virtuális múzeumot az a Luc Bernard fejlesztő alkotta meg, aki az év elején egy ingyenes játékot adott ki, amelyben a játékosok egy lengyel zsidó család bőrébe bújnak, akik a holokauszt elől próbálnak elmenekülni Franciaországban.

Néhányan arról kérdezték Bernardot, hogyan van helye egy holokausztmúzeumnak egy olyan játékban, amelyben a játékosoknak le kell lőniük az ellenfeleiket. Bernard elmondta, hogy a rombolás és a fegyverek mind le vannak tiltva a holokausztmúzeumban. Emellett felhívta rá a figyelmet, hogy az amerikaiak 80%-a nem járt még holokausztmúzeumban, és úgy véli, hogy a legjobb módszer, ha az információk a digitális világban is megjelennek.

Második Szentély korabeli zsinagógára bukkantak Oroszországban

Az i.sz. 1. századból származó romokra a Krasznodartól nem messze fekvő ősi görög városban, Phanagoriában bukkantak. A töredékek tanúsága szerint az épület több mint ötszáz éven át állt. Az ásásokat az orosz milliárdos, Oleg Deripaszka alapítványa támogatta.

A nagyjából 21 méter hosszú és hat méter széles épület két helyiségből áll. Falait egykor festés borította, cseréptető fedte és más díszekkel is ellátták. A régészek néhány menóra és márványszéle töredékeit is feltárták. A kérdéses időszakban még nagyon kevés zsinagóga épült, illetve működött.

A kutatók kiemelték, hogy a legkorábbi ismert zsinagógák közül a legtöbb a harmadik századból származik, vagyis kétszáz évvel későbbiek a most megtaláltnál. A zsinagóga feltehetőleg barbár törzsek pusztításának esett áldozatul a hatodik században.

Sosem látott felvételen egy náci halálvonat felszabadítása

1945. április 13-án a Szövetségesek bombázása miatt Farsleben mellett meg kellett állnia egy Bergen-Belsenből indított „halálvonatnak”, melyre 2500 zsidó rabot zsúfoltak. Néhányuknak sikerült elszökni, és értesíteni a közelben lévő amerikai katonákat, akik visszatértek velük a vonathoz. Amikor a náci őrcök meglátták az amerikai tankot és dzsipet, elmenekültek. George Gross, tankos így emlékezett vissza a rabok kiszabadítására: „Mindnyájan úgy néztek ki, akár a csontvázak. [...] Ahogy megláttak minket, nevetni kezdtek [...] a megkönnyebbülés tiszta, már-már hisztérikus kifejezése volt”.

Erről a pillanatról készült a felvétel, amire az Amerikai Nemzeti Archívumban bukkant nemrégiben Matthew Rozell író, holokauszt-kutató. Dula Kogan, a vonat egyik túlélője édesapját és önmagát is fölismerte a filmen: „hirtelen azt látod, hogy hogyan mentettek meg téged a haláltól. Hihetetlen, hogy ezeket a pillanatokot megörökítették”.

A JÓ ÉS A ROSSZ ÖRÖK HARCA

A Rebbe levelezésében számtalan olyan írást találunk, amely egy-egy közelgő ünnepre nyújt inspirációt a címzettnek. Ezek a kérdező vagy áldáskérő levélre adott válaszok az év jelentőségeltjes idejét kötik össze az író egyéni életének kihívásaival. A közelgő újév alkalmából egy ilyen levelet választottunk, hogy iránymutatást adjon az ünnepi időszakra és a következő évre olvasóinknak.

*E levél címzettje nem ismert.
5710. elul 10. [1951. szeptember 18.]*

Üdvözlés és áldás!

Reményeim szerint sikeresen megérkezett úti céljához, mely alkalomból a következő áldást küldöm: Jöjj békével!

A béke valódi lényege, ahogy a *Szánhedrin* traktátus 99/b. oldalán áll, maga a Tóra, mely békét hoz a világra. A Talmud magyarázata szerint ez egyszerre jelenti az égi világ és a földi világ békéjét.

A muszár és a hászid tanítások szerint a fentiekből következik, hogy minden egyes emberben ott lakozik az isteni lélek és az állati lélek, a jó ösztön és a rossz ösztön. Ezek háborúban állnak egymással, céljuk pedig a „kis város”, azaz a test meghódítása, hogy az mindenben kövesse akaratait és a parancsaiknak megfelelően viselkedjen. A különbség e két szemben álló fél között az, hogy a jó ösztön képtelen elfogadni a rossz ösztön hozzáállását, mert [a jó ösztön] a fent lakozó Isten egy valóságos darabja. Ez az állhatatosság nem jellemző a rossz ösztönre, továbbá a rossz ösztön elismeri alkotóját. Megteremtésének célja az, hogy próbára tegye az embert és kiderüljön, hogy konfliktus esetén, amikor szembekerülnek egymással „a mester szavai és a tanítvány szavai, kinek a szavait lehet meghallani”. Amikor a rossz ösztön megérti, hogy minden trükkje és próbálkozása ellenére nem hallgatnak rá, hanem a jó ösztönt követik, örömet érez, hiszen nem elég, hogy képtelen volt rávenni az embert a bűnre, még növelte is a jutalmát, mert [az ember] képes volt kiállni a tesztet és hűséges maradt Teremtőjéhez.

A fentiek alapján már érthető, hogy a „földi világ békéje”, tehát a jó ösztön és a rossz ösztön közötti béke, a test és a lélek vágyai közötti harmónia kizárólag egy módon valósítható meg: a jó ösztön győzedelmével a rossz ösztön felett. Ez maga után vonja az „égi világ békéjét”, mert ott is létezik a negatív oldal. Ahogy bölcseink mondják: A rossz ösztön a Sátán. A pozitív oldalt viszont Micháéllal, a zsidó nép arkangyalával azonosítják. Egy magasabb szinten értelmezve ez Istenre vonatkozik, aki azt mondta: „Elsőszülettem Izrael” és „Gyermekei vagytok az Örökkévalónak, a ti Isteneteknek”.

Amikor az Égi Bíróságon – melynek tagjai között vannak, akik a pozitív és vannak, akik a negatív oldal felé haj-

lanak – azt látják, hogy a jó ösztön győzedelmeskedik a rossz ösztön felett, ráadásul többször egymás után, melynek következtében az egyén érdemei bűnei fölé nőnek, béke lesz úrrá a bíróság tagjai között. Ennek következtében véget ér a vádemelés, az ügyészből védő válik és megállapítják, hogy az illetőt megilleti minden jó, fizikai és spirituális értelemben egyaránt.

Kívánságának megfelelően megemlékezem Önről tiszteletre méltó apósom, az áldott emlékű rebbe sírjánál. Vezesse Isten a helyes útra, hogy a Tórát és a parancsolatokat követve, istenfélelemtől vezérelve éljen, legyen jó hatással a környezetére, s ezáltal az Ön körül élőket ragyogja be „a Tóra fénye és a parancsolatok lángja”. Akkor „fény lesz lakóhelyén”, még anyagi értelemben is.

Reményeim szerint rendszeresen fogja tanulmányozni a hászid tanításokat. Ha valamit nehezebbre esne megérteni, minden bizonnyal lesz valaki a környékbeli hászid közösségből, aki segít az értelmezésben. Biztos vagyok benne, hogy megtalálja a Tóra fényét, a Tóra rejtett, misztikus dimenzióját, mely életerővel ruházza fel további útja során.

Jó beíratást és bepecsételést kívánok, továbbá egy jó és édes évet, mely sikereket hoz szent munkájában. Szolgáljon jó hírekkel!

M. Schwarzschild

Csatoltam egy cháj elulról szóló, frissen kiadott füzetet.

ÉLŐ GYÖKEREK: hol keressük elveszett rokonaink nyomát?

HEÉGER ZSÓFIA írása

A holokauszttal megcsonkított, szétszaggatott családok leszármazottai között sokan vannak, akik közel nyolcvan év után szeretnék kideríteni, mi történt a felmenők testvéreinek a leszármazottaival. Vajon élnek-e a világban szétszórva rokonok, akikkel közös tőről erednek? A korábbi generációk még igyekeztek számon tartani a rokon kapcsolatokat, de a nagyszülők, szülők halálával sokszor elveszett az az információ. A háborús árváknak nem volt, aki továbbadja a család történetét, elmagyarázza a családi viszonyokat, így sokszor esélyük sem volt megtalálni a túlélő rokonokat. A technika fejlődésével azonban jelentősen javulnak az esélyek, hogy megtaláljuk azokat, akiknek a létezéséről sem tudtunk, és azokat is, akiknek a családjával volt ugyan kapcsolat, de megszakadt az előző generációnál.

Családtörténet-kutatóként változatos felkéréseket kapok. Az ősök kilétének felderítésén túl van, hogy családi legendáknak kell utánajárnom, előfordul, hogy a felmenők magyar állampolgárságát kell igazolnom, és olyan is van, hogy eltűnt családtagok sorsát kell kutatnom, vagy éppen élő rokonoknak kell a nyomára bukkannom. Ez utóbbi a legérdekesebb, és egyben legszebb része a munkámnak.

Testvérek

Amikor élő rokonokat szeretnénk felkutatni, elsősorban az oldalágakra kell koncentrálnunk. A kutatás során az ismert rokonokon kívül gyakran bukkannak fel olyan személyek a családfán, akiről nem is tudnak a leszármazottak. A felmenők testvérei között lehet olyan, aki a 20. század elején kivándorolt Amerikába vagy Palesztinába, és idővel kihullott a családi emlékezetből. A múlt század elején még nem volt olyan egyszerű a kapcsolattartás, mint manapság, a háborúk, az üldöztetések, a Vasfüggöny pedig tovább rontottak a helyzeten. Előfordult, hogy valakit kitagadtak a szülei, és egyszerűen kiradírozták a családfáról. De olyannal is találkoztam már, hogy az idős édesanyának nem merték elmondani a gyermekei, hogy az egyik felnőtt fia meghalt, inkább azt mondták, hogy a családjával együtt emigrált, és évtizedekig leveleket írtak a nevében. Ennek a testvérnek a felesége és gyermekei többet nem vehettek részt a családi ebédeken, hogy fenntartsák az emigráció látszatát, és végül lassan elfelejtették őket.

Az élő rokonok kutatását is a múltban kell kezdeni. Minden családtörténeti kutatásnak az első lépése az, hogy felderítsük a rokonsági viszonyokat. Ebben elsősorban az anyakönyvekre számíthatunk, ők adják a kuta-

tás gerincét. Az 1895 előtt vezetett zsidó anyakönyveket vagy a MILEV (Magyar Izraelita Levéltár) kutatótermében vagy akár az online elérhető FamilySearch adatbázisban (familysearch.org) böngészhetjük át. A polgári anyakönyvezés 1895-ös bevezetését követően a hitközségek tovább vezették a zsidó anyakönyveket, ezek részben ma is a hitközségeknél, részben a MILEV-ben érhetők el. A polgári anyakönyvek – az adatvédelmi törvény bevezetése óta – csak korlátozottan kutathatók. A FamilySearch adatbázisában egy részük viszont elérhető, és egyre nagyobb hányaduk van indexelve, tehát névre is kereshetünk bennük.

Cyászjelentések

A családi viszonyok felderítésében nagy segítségünkre lehetnek a gyászjelentések. Nem minden családban volt szokás „szomorúlevelet” írni, ez elsősorban a polgári családokra volt jellemző. Az Országos Széchenyi Könyvtár 530 ezres gyászjelentés-gyűjteményén kívül az Arcanum adatbázisban tárolt újságokban is bukkanhatunk kincsekre: a partecédulák egy része csak a sajtóban jelent meg, az OSZK gyűjteményébe nem került bele. Sok esetben az alapadatokon kívül (az elhunyt neve, életkora, a temetés részletei) a teljes családot felsorolták: gyermekeket, unokákat, menyeket, vejeket, testvéreket és az ő családjukat is, természetesen név szerint is. Szerencsés esetben komplett családfákat lehet így rekonstruálni, mint például Schlesinger Vilmos esetében is (1. kép). A gyászjelentésben név szerint említik mind a kilenc gyermekét, akik közül hárman az édesapjuk halála idején már házasok voltak, és gyermekeik is születtek. Mivel a házastársak és a gyermekek nevét is megtudjuk, máris előrébb lépünk a leszármazottak felkutatásában.

SCHLESINGER VILMOS GYÁSZJELENTÉSE

A túlélők tanúvallomásai

A rokonok sorsának kutatásában hatalmas segítséget nyújtanak a túlélők elbeszélései, tanúvallomásai. A jeruzsálemi Yad Vashem Emlékmúzeum az ötvenes évek óta gyűjti az emléklapokat, amiket a családtagok, ismerősök tölthetnek ki az áldozatokról. Ezek az emléklapok a kitöltő neve is szerepel, a rokonsági fok feltüntetésével. Néhány évvel ezelőtt egy kedves barátnőm nagymamájának kérésére próbáltam kideríteni, hogy mi történt a nagymama unokatestvérével, Lóránttal. Az unokatestvér nevére rákeresve találtam egy emléklapot, amit az unokaöccse töltött ki. Kiderült, hogy a család túlélő tagjai a háború után kivándoroltak Kanadába. Sikertelenül felvenni velük a kapcsolatot, és újraegyesíteni a családot – sajnos a

STEIN LÓRÁNT BOTLATÓKÖVE

nagymama, aki elindította a folyamatot, ezt már nem érhetette meg. Idén nyáron a család szétszórtott tagjai botlatókövet állítottak Lóránt emlékére.

YAD VASHEM Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority P.O.B. 3477 Jerusalem, Israel		דף עדות-בלאם יד ושם	
THE MARTYRS' AND HEROES' REMEMBRANCE LAW, 5713-1953 determines in article No. 2 that -		1953 דאס געזען אנדענק פון אומקום און גבורה - די ושמ, תשי"ג שיעלש פועלט פונעם אין איזראעל די 21 יום :	
The task of YAD VASHEM is to gather into the homeland material regarding all those members of the Jewish people who laid down their lives, who fought and rebelled against the Nazi enemy and his collaborators, and to perpetuate their NAMES and those of the communities, organisations, and institutions which were destroyed because they were Jewish.		די אויפגאבע פון די ושמ איז איינצוזאמען אין הייליגער ארץ ישראל אלע מיטגלידער פון אונזערע קהילות, וואס זענען געפאלן, האבן זיך מוסר נפש געווען, געקעמפן און זיך אנטקעגנגעשטעלט דעם נאציסן שונא און זיינע ארויסהעלפער, און זיי אליעמען, די קהילות, די ארגאניזאציעס און אינסטיטוציעס, וועלכע זענען חרוב געווארן צוליב זייער אנגעהייריקייט צום יידישן פאלק - טעעלן א דעקלאַר. (געזען בוך נומ 231, י"ד אלול תשי"ג, 82.8.3591)	
דאטעס וועגן אומגעקומענעס: יעדן נאמען און א באווידער בלאט, מיט קלארער שרייפט DETAILS OF VICTIM: INSCRIBE EACH VICTIM ON A SEPARATE PAGE, IN BLOCK LETTERS			
1. פאמיליע-נאמען: Family name: STEIN		2. פארנאמען: First name: LORANT (LORE)	
3. פאמיליע-נאמען פאר דער חתונה (פאר א פרוי): Previous name: (nee for woman)		4. געבורטס-דאטע (ווי אלס): Birth date or appr. age: 1923, 23 August	
6. פאמיליע-סטאטוס: Fam. status: M		7. ארט און לאנד פון געבורט: Birth place and country: Budapest, Hungary	
8. מוטער פון דעם אומגעקומענעס: Victim's mother - First name: VALMA - Maiden name/nee: STEIN		9. פאטער פון דעם אומגעקומענעס: Victim's father - First name: SANDOR STEIN	
10. מאן/פרוי פון דעם אומגעקומענעס: Victim's spouse - Maiden name/nee:		11. פארנאמען: פאמיליע-נאמען: Permanent residence place and country: Budapest, Hungary	
12. וואוינטער בעד דער מלחמה: Wartime residence place and country: Budapest Hungary		13. באוירן: Date/year of death: 1944/45	
14. צייט פון טויט: Victim's profession: COOK		15. ארט און אומשטענד פון טויט: Death place: 1st letter was from a detention camp in Budapest, 8.12.1944	
16. געשריבן פון: Reported by: JOHN TEMPLE		17. ארט, וואוינט (ארטעס): I, the undersigned, residing at (address) 835 NIAGARA ST. DENVER CO USA	
18. רעקאמאנדאציע: Relationship to victim (family/other): NEPHEW		19. אונטערשריפט: Place and date: June 21, 2023	
20. ווערענד דער מלחמה בין און געווען אין: Camp/Ghetto/Resistance:		21. אונטערשריפט: Signature: [Handwritten Signature]	
22. "...ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם... אשר לא יכרת..." "...even unto them will I give in mine house and within my walls a place and a name...that shall not be cut off." isaiah, lvi,5			

STEIN LÓRÁNT EMLÉKLAPJA

Hasonlóan fontos kutatási forrás a Steven Spielberg által alapított USC Shoah Foundation gyűjteménye. A rendező a kilencvenes években túlélőkkel készített interjúkat, amelyek online elérhetők. Az interjúkban az elbeszélő a saját sorsa mellett a családjá sorsát is elmeséli. A megemléített családtagok neveit a University of Southern California hallgatói indexelték, és felkerültek a JewishGen zsidó genealógiai adatbázisba. Ha a kutatott személy neve itt szerepel, elképzelhető, hogy az interjúban a rokonait is említi.

Kivándorló rokonok

Amikor egy-egy testvérről a születésén kívül több adatot nem találunk – sem a házassága, sem a halála nem szerepel az anyakönyvben –, felmerülhet, hogy elhagyta Magyarországot. A huszadik század elején rengetegen vándoroltak ki Amerikába szerencsét próbálni, és voltak, akik már ekkor Palesztina felé vették az irányt. A kivándorlók a legtöbb esetben nemcsak országot, de nevet is változtat-

HOHMECOLÓ

tak, és az eredeti családnévre a második, harmadik generáció tagjai sokszor már nem is emlékeznek... Különösen jellemző ez azokra a családokra, akik Palesztinába, vagy az új országba, Izraelbe vándoroltak ki, mert itt a kivándorló generáció tagjai sokszor a családnévüket és az utónevüket is megváltoztatták – a kutatók számára szerencsésebb esetben a zsidó nevüket vették fel. Így lett Stein Árminból Zvi Shamir, Lévi Mártonból Martin Lewis.

A FamilySearch adatbázisában számtalan kivándorlási lista adatai szerepelnek, itt érdemes ellenőrizni a neveket (itt még az eredeti nevek szerepelnek). A néven kívül szerepel többnyire az utolsó lakóhely az óhazában, az itthon maradt legközelebbi hozzátartozó neve, valamint az, hogy hova tart az illető Amerikában, és ki fogadja őt.

NAME IN FULL	Age	Sex	Color	Place of Birth	Country of Birth	Occupation	Period of Intention	Destination	Signature	Remarks
Abraham Benar...	20	M
...

KIVÁNDORLÁSI LISTA AZ ELLIS ISLAND GYŰJTEMÉNYÉBŐL

A vészorkorszak utáni kivándorlások egy részét az Arolsen Archívumban találjuk meg. Nemrégiben egy amerikai ügyfél kért arra, hogy nézzek utána, a dédapjának voltak-e testvérei, és élnek-e leszármazottaik. A dédszülők a negyvenes évek elején elváltak, és a dédmama 1945-ben kivándorolt Amerikába a közös lányukkal. A későbbi családjuknak soha nem beszéltek arról, ami velük történt a háború alatt, a dédpapát pedig soha nem említették, ezért a leszármazottak úgy gondolták, hogy nem tért haza a munkaszolgálatból. Csak nemrég tudták meg, hogy túlélte a Soát, újraraházasodott, és a hatvanas években halt meg. Több gyermeke nem született. A kutatás során kiderült, hogy volt egy nővére, akit a férjével együtt 1944-ben deportáltak, és egyikük sem jött haza. A legkisebb gyermeküket egy keresztény család gondjaira bízta, a két tíz év körüli lányuk pedig Budapesten bujkálva vészelte át '44 őszét-telét. Az Arolsen Archívumban találtam meg, hogy a két lány a háború után szeretett volna kivándorolni Palesztinába, de az első kísérletük az Exodus fedélzetén kudarcba fulladt, később azonban, egy másik hajóval, célt értek. A kivándorlási papírokon szerepelt az új nevük is, amit izraeli állampolgárként használtak – így szerencsés-

re meg tudtam találni a családot és a leszármazottakat. Tőlük tudtam meg, hogy a harmadik testvér Pesten maradt, a nővéreivel csak a hetvenes években találtak újra egymásra.

A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD
Original Duplicate
Name: Julia
Birthdate: Budapest, Hungary
Marital Status: Married
Registration Number: 15346

BIEL JÚLIA ADATLAPJA AZ AROLSÉN ARCHÍVUMBÓL

Családfakutató oldalak

Az interneten több olyan oldal létezik, ahová az amatőr családfakutatók feltölthetik a saját családfájukat, akár csak címszavakban, akár aprólékosan részletezve a felmenők életútját. (Csak hogy néhány népszerűbb példát említsek: Ancestry, MyHeritage, Geni.) Mivel ezeket a családfákat a leszármazottak maguk szerkesztik, a legnagyobb részletességgel az általuk jól ismert, fiatalabb generációk vannak kidolgozva, és ez nagy segítséget jelent az élő rokonok kutatásában. Ahogy megyünk visszafelé az időben, egyre hézagossabbak és pontatlanabbak az adatok, ezért ezeket a fákat némi fenntartással kell kezelnünk.

Ha sikerül eljutni egy-egy családág végére, és megvan a rokonunk neve, már csak őt magát kell megtalálnunk. Ebben segíthet a social media – ha különleges neve van a keresett személynek, jelentősen jobb az esélyeink, mintha gyakori névvel rendelkezik. Érdemes feltenni a kérdést a Facebook számos családfakutató csoportjának egyikében is. A magyar kutatókat a Zsidó múlt – Családkutatás csoport fogja össze, de több izraeli, amerikai és nemzetközi oldal is segítséget nyújthat.

Ha minden kötél szakad – DNS

Világszerte egyre népszerűbbek a származási genetikai vizsgálatok, amelyek segítségével azon túl, hogy megtudhatjuk, honnan jöttek a felmenőink, élő rokonokat is találhatunk. Ha a korábban már említett módszerek nem vezetnek eredményre, érdemes elvégezni egy DNS-tesztet. A rokonok örökítőanyaga, a DNS a rokonság mértékétől függően tartalmazhat azonos szakaszokat, és minél többen küldenek be mintát az ezzel foglalkozó cégeknek, annál nagyobb lesz a merítés – nő az esély, hogy egyezést, és ezáltal élő rokont találjunk az adatbázisukban. Mivel az egyezés mértéke függ a rokonsági foktól, kapunk

egy becslést is, hogy az egyezésünk alanyával körülbelül milyen fokú rokonságban állhatunk. Minél távolabbi a rokonság, annál nehezebb megtalálni a közös őst, de ha mindkét félnek alaposan kidolgozott családfája van, az egyező neveket átnézve hamar rábukkanhatunk.

Pár hónapja felhívott egy kedves ismerősöm, hogy csináltatott egy DNS-vizsgálatot, és a férjem mint harmad-unokatestvér jelenik meg a DNS-egyezések listáján. Mivel ő is, és a férjem is alaposan utánajárt a családfájának, pillanatok alatt megtaláltuk az egyezést: a közös ős Grünfeld Lázár volt, az egyiküknek az ükapja, a másikuknak pedig a szépapja. A harmad-unokatestvérség majdnem stimmel, csak egy generációs eltolódással: az ismerősöm valójában a férjem édesanyjának a harmad-unokatestvére. Azóta a friss rokonok fel is keresték együtt Grünfeld Lázár és neje sírját a losonci temetőben.

A temetők

Nagyon furcsán hangozhat, de élő rokont a temetőben is találhat az ember!

Néhány éve az egykor népes Weinberger család történetén dolgoztam. Weinberger Márkusnak és Grósz Juliának tíz gyermeke született a 19. század utolsó évtizedeiben. Közülük heten érték meg a felnőttkort, és két testvér leszármazottai éltek túl a vészidőket. A családtörténet-kutatás fontos eleme a sírok felkeresése, mert sokszor olyan információ is szerepelhet egy-egy sírkövön, ami az anyakönyvekben nem. Ezért elmentem mindegyik Weinberger testvér sírjához, és az egyiküké nagy meglepetéssel szolgált.

RÉGI SÍRFELIRATOKAT BOROTVAHABBAL LEHET OLVASHATÓVÁ VARÁZSOLNI

WEINBERGER DEZSŐ SÍRJA

Weinberger Dezső 1945 őszén halt meg leukémiában. Úgy tudtuk, hogy egyetlen gyermeke volt, Magda, aki egy kispesti fogtechnikus felesége lett. Ő és gyermeke szerepel a kispesti áldozatok listáján, a férje pedig munkaszolgálatosként halt meg. Ezen az ágon tehát nem tudott túlélő rokonról a család. Nagy volt hát a meglepetés, amikor Dezső sírját felkeresve kiderült, hogy nemcsak ő és neje, hanem Magda lányuk is oda lett eltemetve, még hozzá 2012-ben! A sírkőről kiderült tehát, hogy Magda bizony túlélte a Soát, és újra férjhez ment. Nem ez volt az egyetlen meglepetés: a síron látszott, hogy rendszeresen gondozzák. Műanyag fóliába csomagolva egy levelet hagytam a síron, amiben kértem a rejtélyes látogatót, hogy vegye fel velem a kapcsolatot. Néhány héttel később csörgött a telefon: „nemrég jártam édesanyám sírjánál, és megtaláltam a levelét...” Kiderült, hogy Magda fia, Tamás is tévesen szerepel a kispesti listán. Így az eredetileg két ágon túlélő Weinberger-fának lett egy harmadik ága is, a rokonok nagy örömeire.

ÉLETÜNK NYOMAI

STEINER ZSÓFIA írása

Barangolás a zsidó múltban BARABÁS GYÖRGYI vezetésével

Barabás Györgyi három évtizedet, szinte teljes kutatói munkásságát annak szentelte, hogy fölkutassa a magyar zsidóság nyomait. Összegyűjtötte és katalogizálta a sajtótermékeket, a hitközségek, egyletek és társulatok alapszabályait, valamint éves beszámolóikat és az iskolai értesítőket. Munkájáról és a magyar zsidóság életéről beszélgettünk vele.

A kutatás háttere

Az életünknek vannak lenyomatai. Dokumentumok rögzítik a születésünket, az iskolai előmenetelünket, a betegségeinket, a munkakörünket, munkaidőnket... papír papír hátán. A fontos dokumentumokat lefűzzük és gondosan elrakjuk, a hivatalos papírjainkról másolatok születnek és kórházak, minisztériumok, levéltárak polcain archiválódnak. A körülöttünk működő intézményeknek, szervezeteknek, üzleteknek is vannak dokumentumaik – ezek nem az egyénekről, hanem a közösségünk, társadalmunk, szokásaink lenyomatát őrzik.

Ezek a dokumentumok szakértő kezekben évtizedekkel, sőt akár évszázadokkal később is betekintést adnak egy-egy népcsoport, közösség életébe. A magyarországi zsidóság történetéről hiába tudunk sokat, a holokauszttal megszakadt kontinuitás miatt megannyi tudás elveszett. Azonban a levéltárakban, múzeumokban, könyvtárakban heverő dokumentumok ezrei őrzik az egykor volt élet lenyomatát. Ezeknek a dokumentumoknak eredt a nyomába Barabás Györgyi, okleveles könyvtáros és etnográfus. Az elmúlt harminc évben bejárta a történelmi Magyarország minden fontosabb levéltárát és könyvtárát, a zsidó élet nyomai után kutatva. Az eredmény számos tanulmány, öt vaskos kötet, valamint e-könyv, amelyek betekintést nyújtanak a magyarországi zsidóság életébe a 17. század első felétől egészen a 21. századig. Ez különösen fontos erénye a könyveknek, hiszen nemcsak a háború előtti, de a háború, sőt a rendszerváltás utáni zsidó élet lenyomatait is rögzíti. Az 1956 és 1990 közötti időszakról különösen kevés szó esik, noha a lehetőségekhez mérten ekkor is aktív zsidó élet zajlott.

„A háború előtt nem sokan foglalkoztak ezeknek a dokumentumoknak a feldolgozásával, ahogy a zsidó folklór megőrzésével sem. A háború után, egészen a '80-as évek végéig nem nagyon lehetett a zsidó népeletet kutatni, aztán meg már nem nagyon volt kit kérdezni...” – meséli, amikor felkeresem az otthonában, hogy megismerhessem munkásságát. Nem tudok nem gondolni édesapám szavaira, amikor idős nagynénje, utolsóként a családból, elhunyt: vele véget ért a magyar paraszti zsidóság története. Már nincs kit megkérdezni erről.

A szerzőről

Barabás Györgyi az 1980-as években tanult az ELTE-n: előbb történelemtanári és könyvtáros végzettséget szerzett, majd 1983-ban okleveles etnográfusként végzett. Kezdetben az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának, később a Judaisztikai Kutatócsoportnak volt a könyvtárosa, miközben első munkái már meg is jelennek. Az elsők között állított össze forrásgyűjteményt, amikor Soros Ösztöndíjjal 1988–89-ben a Magyarországi zsidó folklór és népelet – forrásfeltárás és áttekintés című munkáján dolgozott.

Amikor először elém teszi a könyveit és belelapozok, fogalmam sincs róla, hogy mit látok. Címek, rövidítések, évszámok követik egymást. Barabás Györgyi türelmesen mutatja a bibliográfiai leírás adatainak rendjét Scheiber Sándor Magyar zsidó hírlapok és folyóiratok bibliográfiája című munkájában. Amit látok, egy térképet, vagy inkább GPS koordinátákat juttat az eszembe. Az évenként rendezett anyagban szerepel minden egyes kiadott újság, időszaki lap, értesítő, aminek nyomára lehetett akadni, és a lehető legrészletesebben rögzítve a róla tudható információk, kezdve az összes címváltozatától, a megjelenés gyakoriságán át, odáig, hogy a fellelhető példányaira hol bukkanhatunk rá. Barabás Györgyi azonban ragaszkodik a pontossághoz: „Ez egy adattár” – mondja.

Az első gyűjtemény: sajtótermékek

A bibliográfia címe azonban kicsit megtévesztő, hiszen a több mint 400 oldalas kötetet megtöltő anyagnak egy jelentős része Barabás Györgyi munkája, ahogy az olvasható is a kötetben: „A szerző hagyatékából sajtó alá rendezte: Scheiberné Bernáth Livia és Barabás Györgyi. Az MTA Judaisztikai Kutatócsoport megbízásából újabb anyaggal kiegészítette: Barabás Györgyi. A mutatókat készítette: Barabás Györgyi.”

„Ezt a kutatást” – írta Scheiber professzor a Kirját Széfer, az izraeli könyvészeti folyóiratban megjelent, a bibliográfiához készült előszavá-

ban, 1956-ban – „csak Magyarországon, az itteni könyvtárakban lehetett elvégezni. Ez az anyag csak itt áll rendelkezésre. Akadhatnak olyan folyóiratok, amelyek még nem kerültek szem elé. – Jó lenne, ha volnának olyanok, akik ezt a bibliográfiát kiegészítenék.” Negyven évnek kellett eltelnie, hogy Scheiber Sándor kívánsága valóra váljon és teljes egészében fel lehessen dolgozni az 1847 és 1992 között született magyar zsidó sajtótermékeket. (Természetesen föllapozom a címmutatót az e betűnél, ahol a saját újságom mellett megtalálom az erdélyi zsidóság hét éven át megjelent Egység újságjának az adatait is. Itt mindennek van nyoma...). Az újság érhetően jó kordokumentum, ráadásul a kötelességek miatt jól nyomon követhetőek és kutathatóak.

Egy kis kitérő a források fellelhetőségéről

„A kutató nagyban rászorul a levéltáros segítségére, mert ő tudja, mi hol található” – magyarázza Barabás Györgyi. Mint mondja, a levéltári anyagok sokszor nincsenek kategorizálva, gyakran csak egy-egy nagy kupac papír kerül a kutató elé, így előfordulhat, hogy valamin átsiklik. Az általa készített bibliográfiák és adattárak azonban útmutatást adhatnak az érdeklődőnek, hogy mit és hol keressen. Olyan egységes levéltár ugyanis nem létezik, amely minden zsidó anyagot egyben tenne hozzáférhetővé. „Az adatokra elsősorban levéltárakban és könyvtárakban bukkanhatunk, de sok minden kerül elő múzeumi gyűjteményekből is.” Múzeumokba kerülhetnek levéltári anyagok magánadományokból vagy éppen egy-egy kiállítás anyagához megvásárolt tárgyak közül is. Számomra a legérdekesebb, hogy sokszor irodalmi hivatkozásokból, így pl. Lőw Lipót könyveiből is nyomára bukkanhatunk a keresett anyagoknak.

A második gyűjtemény: hitközségek, egyletek, társulatok

Ekkor azonban már egy másik könyvről beszélgetünk, mely a Magyarországi zsidó hitközségek, egyletek, társulatok alapszabályait tartalmazza. Az MTA Judaisztikai Kutatóközpont kiadványa 1705-től 2005-ig vonultat föl mindent, ami a zsidó közösségekben csak hivatalosan szabályozott volt.

Kérdésemre, hogy honnan maradt meg ennyi alapszabály, Barabás Györgyi elmagyarázza, hogy noha az egyesületek alapítására általában a földesúr, vagy a vármegye adott engedélyt, azt az uralkodónak jóvá kellett hagynia.

Az intézet épülete.

Ehhez kezdetben a Helytartótanácsához, majd 1868-tól az egyesületek 1944-es (1948-as) feloszlataáig a megfelelő szakminisztériumhoz (többnyire a Belügyminisztériumhoz, hitközségek esetében a Vallás-és Közoktatásügyi Minisztériumhoz) kellett az alapszabály másolatát benyújtani. Az egyesületeket csoportokba sorolták, így pl. voltak a társadalmi és jótékonyági egyesületek és a közgazdasági egyesületek is, köztük az izgalmas elnevezésű „Az izraeliták közt kézi mesterséget s' földművelést terjesztő egyesület is.” De voltak „oktatási, irodalmi és művészeti egyesületek” vagy éppen „tiszán politikai társulatok”, ezek létrejöttét egyébként erősen tiltották. Az egyesületek szabályozása alá estek az izraelita községek is, amelyek közigazgatási és hitéleti funkciót is elláttak, szemben a későbbi hitközségekkel, amelyek csak vallási, szociális és oktatási feladatokat végezhettek.

Mindezekről egyébként részletes beszámolót olvashatunk a kötet elején található tanulmányban, ami a laikus olvasó számára is jól érthetően, gördülékenyen vezet be ez esetben az alapszabályok történetébe.

És hogy mit tudhatunk meg ezekből az alapszabályokból, vagy éppen az ezt kiegészítő Magyarországi zsidó hitközségek, egyletek, társulatok éves beszámoló 1629–2008. című háromkötetes gyűjteményből? Tulajdonképpen mindent... „Ezek nélkül az adatok nélkül szinte lehetetlen egy zsidó közösség monográfiáját összeállítani” – foglalja össze röviden a szerző, majd bővebben ki is fejt, ide-oda lapozgatva a vaskos kötetekben. Látható, hogy a zsidó közösségek rendkívül sokféle együletet működtettek, elsősorban szociális céllal – hangzik a magyarázat. A leggyakoribb a Chevra Kádísá, vagyis a Szentegylet, ami szinte minden hitközségben működött, feladataik messze túlmutattak a temetésekkel kapcsolatos feladatok elvégzésén. De találunk itt számtalan nőegyletet, betegsegélyező társaságot, ifjúsági szervezeteket, koma-egyletet és megannyi oktatási célú társulást. Ezek mentén jól láthatóan rajzolódik ki a zsidóság szervezeteinek rendszere.

Az adattár más egyéb mellett rögzíti a benyújtott alapszabályok és alapszabály-tervezetek nyelvét is: van, ami cseh nyelven, van, ami magyarul németül vagy éppen héberül, jiddisül született, utóbbiakhoz fordítást is kellett mellékelni a Belügyminisztérium számára.

A bevezető tanulmány mellett izgalmas átböngészni a kötet második részét is, ahol a szerző válogatást közöl az általa feldolgozott forrásokból. Ezeket átlapozva rögtön érhetővé válik, miért is lenne fontos ezeknek a kutatása. Az alapszabályok és az éves beszámolók betekintést adnak a közösségek felépítésébe, tagjainak és a szolgált közösségnek összetételébe, vagyoni helyzetükbe és más egyéb információkba. Ez nemcsak az alapszabályokat és éves beszámolókat felvonultató kötetekre, hanem a később megjelent iskolai értesítőket tartalmazó adattárra is igaz.

A harmadik gyűjtemény: iskolai értesítők

Ez utóbbi kizárólag e-könyv formájában érhető el, ami a kereshetőség szempontjából tulajdonképpen talán még jobban használhatóvá is teszi a gyűjteményt. Ez a legújabb, immár magánkiadásban megjelent kiadvány az, amely számomra a legizgalmasabb.

De kezdjük az elején, mi is az iskolai értesítő? A bevezető tanulmány a következő választ adja erre: „Az 1997-ben kiadott Pedagógiai lexikon meghatározása szerint 'Az iskolai értesítő, iskolai évkönyv a tanévek végén kiadott nyomtatott füzet vagy (év)könyv, mely az iskola tanulóinak névsorát és érdemjegyeit, valamint az iskola életét bemutató tájékoztató anyagokat, a tanárok tudományos tevékenységét tartalmazta.'” Ezt a meghatározást Barabás Györgyi a bemutatott szövegek között görgetve további érdekességekkel egészíti ki. Az iskolai értesítő, mint mondja, tulajdonképpen arra szolgált, hogy a szülőket tájékoztassa az iskolai évről, az iskola munkájáról.

Először is szerepelnek itt az iskolák felügyelő bizottságai, az iskolaszékek tagjai, ami betekintést adhat a közösség vezető személyiségeinek név-

sorába, sőt adott esetben az életükbe is. Így pl. a nyíregyházi hitközség 1865-ben alapított Status Quo iskolájának 1928–29-es és 1929–1930-as tanévekről megjelent értesítőjében hosszan búcsúztatják az 1930. április 27-én elhunyt dr. Gutman Zsigmondot, aki jogi pályája mellett az iskolaszék elkötelezett elnöke volt. „Nem lehet dr. Gutman Zsigmondról teljes képet rajzolni másképp, csak ha magunk elé idézzük meggörnyedt és mégis mozgékony alakját, ahogy siet, mert bizonyosan hitközségi, vagy iskolai ügyben van elintéznivalója, az ő emberszerető meleg tekintetét, mosolygó szemét, amelyekkel a gyermekekben gyönyörködik” – ez talán az egyetlen emberközeli leírás Gutman doktorról.

Ugyanitt értesülünk az iskola fejlődéséről, mert bár korábban „az iskola hírnevét veszítette”, mostanra a „tantestület minden tagja feladatának magaslatán áll”, „a gyermekek vidámak, de nem fegyelmezetlenek” a tantermek pedig „tágasak, világosak, hygiénikusak” és „van, aki még arról is gondoskodik, hogy ruhát és cipőt kapjon, aki rászorul”.

Találunk itt tantervekkel kapcsolatos információkat, gazdasági beszámolókat, de még azt is, az iskolaszék melyik tagja mikor inspekciózott az intézményben. Melyik osztály melyik tárgyból mit tanult. A komplett tanmenetek és órarendek mellett az iskola életébe is betekintést nyerünk. Így pl. a „Pozsonyi Orth. Izraelit Hitközség Által Fenntartott, Keresked. Szaktantárgyak Tanításával Kapcsolatos, Államilag Segélyezett Nyilvános Polgári Fiúiskola 1911–12-es tanév végén kiadott értesítőjében több oldalas, festői leírást találunk a Magas-Tátrába tett négynapos tanulmányi kirándulásokról, és természetesen annak anyagi elszámolásáról is.

Ezek olyan kordokumentumok, amelyek akár az oktatást, akár a zsidó közösséget vagy egy-egy család történetét vizsgáló kutatóknak, de még a laikus olvasónak is izgalmasak. „Bár talán a gyerekek nem örültek annyira, hogy mindenki látta az érdemjegyeiket” – teszi hozzá a szerző mosolyogva. Az egyetlen terület,

amely ebből kimarad, az a jesivák általában kevésbé szabályozott világa, ők nem adtak ki éves értesítőket.

A kutatómunka és az anyagok feldolgozása

Barabás Györgyi adattárjai és bibliográfiái tulajdonképpen három évtized kutatómunkáját ölelik föl a történeti Magyarország teljes területére kiterjedve. „Ezek a dokumentumok nincsenek digitalizálva, kivéve a zsidó újságok esetében, amelyek mikrofilm formájában kutathatóak a Széchényi Könyvtárban erre sem idő, sem pénz és sajnos érdeklődés sincsen” – avat be a kutatás részleteibe a szerző. „A papír, amire nyomtatták őket, sajnos lassan tönkremegy, száz év múlva talán már semmi nem lesz belőlük.” Így azzal, hogy a kutatók számára készen nyújtja át az anyagok fellelhetőségét, talán az utolsó esélyt adja meg arra, hogy valóban mélységében feldolgozható legyen a magyarországi zsidóság élete.

Ahogy a szavaiból kitűnik, a kutatást elsősorban magánszorgalomból végezte, a tudós érdeklődésétől hajtva, többnyire anyagi támogatás nélkül. „Elsősorban a férjemnek és a fiamnak tartozom köszönettel, amiért biztosították az anyagi hátteret és az időt ahhoz, hogy én kutathassak. Emellett a fiam készítette el az iskolai értesítők e-könyvét” – meséli. „Nélkülük ezek a művek nem születhettek volna meg.”

Az első két kötetet, Scheiber Sándor bibliográfiájának feldolgozását és kiegészítését, valamint az alapszabályokat ismertető munkát az MTA Judaisztikai Kutatóközpont jelentette meg. A háromkötetes Magyarországi zsidó hitközségek egyletek, társulatok éves beszámolóí és annak az e-book formátuma a Zsidó Tudományok Szabadegyetemének égisze alatt, a Chábád Lubavics Nevelési és Oktatási Alapítvány kiadásában látott napvilágot. A kutatás során számos könyvtár és levéltár dolgozó, valamint kutatók és történészek segítettek a munkát; akár azzal, hogy összehozták a megfelelő személyekkel, mint pl. Gavriel Bar-Shaked, Falvy Zoltánné vagy Avigdor Löwen-

heim és Zvi Hartman: „ők voltak azok, akik megkértek a ritka zsidó források, nyomtatványok összegyűjtésére”, akár más módokon.

„Komoróczy Géza, amellett, hogy kiadta munkáimat, támogató nyilatkozatokat adott levéltári kutatásaimhoz. Oberlander Báruch rabbi rengeteg segítséget nyújtott munkám kiadásához, valamint a külföldi magyar zsidó forrásanyag Magyarországra való behozatalához. Emellett a héber szövegek átnézésével segítette elő a könyvek megszületését. Mellettük nagyon hálás vagyok Csurgai Horváth Józsefnek, a székesfehérvári Városi Levéltár igazgatójának, aki felhívta figyelmemet a levéltári kéziratok alapszabályok fontosságára, valamint Vucskovics Erzsébetnek a cirill betűs helységneveknél, átírásoknál nyújtott segítségével.”

Emellett számos kutató-társat és egyéb szakembert is név szerint említ, mint olyanokat, akik elősegítették a munkáját, köztük Emanuel Atzél, Bányai Viktóriát, Frojimovics Kingát, Gyémánt Lászlót, Haraszi Györgyöt, Hidvégi Mátét, Komoróczy Szonja Ráchelt, Meister Róbertet, Nógrádi Bálintot, Radányi Zoltánt, Maria Radosavot, Schmelczer Hermann Imrét, Michael K. Silbert, Adina Sternt, Tamási Balázst, Toronyi Zsuzsannát, valamint Voigt Vilmost és Voit Krisztinát.

A kutatás jövője

Bár a kutatómunka véget ért, az anyag feldolgozása még nem teljes, egy utolsó nagy terület még várta magát. Ezek a zsidó naptárak: rendszerezésük és bemutatásuk tovább szélesítené a kutatható anyagok táráit. Ezek ugyanis, akár csak a korábbiak, messze több információt tartalmaznak, mint azt elsőre gondolnánk és fontos adatokkal járulhatnak hozzá egy-egy hitközség megismeréséhez. Reméljük, Barabás Györgyinek lesz ereje és ideje befejeznie nagy munkáját – és hogy lesznek, akik meglátják a források kiaknázatlan kincs-tárának értékét és megfelelő támogatást nyújtanak azok megjelenéséhez.

„Ez egy egyedülálló emlékműve a magyar zsidóságnak” – mondja Barabás Györgyi munkásságáról Oberlander Báruch rabbi. „Városról városra, faluról falura vannak benne rögzítve konkrét emlékek az egykori zsidó életéről, emberekről, akiknek sokszor semmi más nyoma nem maradt. Hatalmas munka, amihez végtelen türelem és elhivatottság kellett, és amihez örömmel nyújtottam és nyújtok továbbra is segítséget. Öröm számomra, hogy egyes részeit mi jelentethettük meg és tehattük elérhetővé a zsidó.com-on is az érdeklődők számára.”

Nem tudom ideillőbb szavakkal zárni ezt a beszámolót, mint Scheiber Sándoréval, aki saját írásáról így fogalmazott: „Reméljük, hogy a kutatók, főképpen a magyar zsidó történelemmel foglalkozók hasznosnak találják e munkát.”

KÖNYVEK ÉS E-KÖNYVEK BARABÁS GYÖRGYI MŰVEI KÖZÜL

Vallanak a zsidó anyakönyvek

OBERLANDER BÁRUCH írása

Tóth Eszter A zsidó Mád című könyvében az alábbiakat írja¹: „A zsidóknál nem volt szokás anyakönyvet írni. Minek is? Születés után 8 nappal, a brisznél (körülmetelés és névadás, azaz befogadás a Szövetségbe) a mohél jó esetben feljegyezte a gyerek kapott nevét, esetleg az apja nevét és a körülmetelés dátumát. Házasságkor megírták a ketubát (a házassági szerződést), amely csak addig volt fontos, amíg az asszony élt. És halotti anyakönyvre sem volt szükség. Helyettük ott voltak a sírkövek, gyakran több információt adva, mint más vallások halotti anyakönyvei. Hiszen a holtat, hol eltemetted, ott kell hagynod örökre... A sírkőre vésett információ örökre megmarad”.

Persze mindez csak akkor igaz, ha tudják például, hol vannak az ősök eltemetve, ha még megvan a temető és ha tudják az ősök héber nevét, mert a polgárit nem szokták hagyományosan rávésni. Ezért elkerülhetetlen az anyakönyvek kutatása. De mit kell tudni a zsidó anyakönyvezésről?

Mióta van zsidó anyakönyvezés Magyarországon?

Az állami anyakönyvezés Magyarországon 1895. október 1-jén kezdődött meg. Innentől kezdve a születés, házasság, válás, halálozás hivatalos bejegyzését az állam végezte, és ha valakinek valamelyikről igazolásra volt szüksége, akkor az állam adott erről anyakönyvi kivonatot.

Az anyakönyvek vezetéséről ezt megelőzően az 1827. 23. „Az egyházi anyakönyveknek másodpéldányban a törvényhatóságok levéltárába helyezéséről s ott leendő őrzéséről” törvénycikk rendelkezett, ám ez inkább a keresztény egyházakra vonatkozott. Később az 1840. 29. tc. külön kitért a zsidó anyakönyvezésre: „A zsidókról... köteleztemnek, hogy állandó vezeték- és tulajdon nevekkkel éljenek, a születendők pedig vallásuk papjai által vezetendő anyakönyvben bejegyeztessenek”. A gyakorlatban csak egy 1851-es rendelet után kezdődött komolyan a zsidó egyházi anyakönyvezés. Ezeket két példányban kellett vezetniük a rabbiknak és a másodpéldányt hitelesítve, lepecsételve kellett benyújtaniuk a levéltárba, így az államnak is volt egyfajta listája ezekről az életeseeményekről. Az ilyen rabbik államilag anyakönyvvezető rabbiként voltak elismerve.

A Magyar Zsidó Szemlében megjelent írások alapján² úgy tűnik, a neológ rabbik szigorúan vették az anyakönyvezési feladatot³, míg sok ortodox rabbi kevésbé törekedett a pontos adatok rögzítésére, volt, hogy csak egy hónapban egyszer írták be az adatokat, amikor már nem nagyon emlékeztek a részletekre...

Manheimer Chájim Cvi (1814–1886) ungvári rabbi még böjtölt és imádkozott is, hogy ennek a rossz dekrétumnak vége legyen, hiszen ez a rabbi drága idejét veszi el a tórananulástól...⁴

A polgári és az egyházi anyakönyvezés egymás mellett élése

A polgári anyakönyvezés előtt csak egyházi házasságkötés létezett, elismert zsidó esküvőt csak a rabbi segítségével lehetett lebonyolítani, így csak háláchikusan rendben lévő házasságot lehetett kötni. Ez megváltozott a polgári anyakönyvezéssel, többek között lehetőség nyílt a egyes házasságokra is anélkül, hogy valamelyik félnek át kellett volna térnie.

1895. október után, noha az állam átvette az anyakönyvezés feladatát, a hitközségi rabbik többnyire továbbra is vezették az anyakönyvi bejegyzéseket. Érdekes, hogy ekkor már az ortodox rabbik is nagyon fontosnak tartották ezt⁵, így az emberek két helyen is anyakönyvezve voltak.

Az utókor családfakutatási szempontjából sokkal hasznosabbak a hitközségi bejegyzések, mivel abban nagyon sok esetben zsidó adatok is szerepeltek: a zsidó nevek, fiúk esetén, hogy ki és mikor végezte a briszt, ki volt a koma stb. Sajnos a hitközségi anyakönyvek nagyobb része elveszett vagy megsemmisült a holokauszt alatt – azokkal együtt, akikről a feljegyzések szóltak... Azonban a rabbik által 1895 előtt leadott másodpéldányok megmaradtak, a bennük rögzített gazdag személyi adatokkal együtt.

A hitközségi anyakönyvezés kis részben folytatódott a holokauszt után is, de a bejelentések és bejegyzések száma drasztikusan lecsökkent. Ez már csak azért is sajnálatos, mert így sok családban elveszett, elfelejtődött a családtagok zsidó neve például.

A mohelbuchok adatai

Létezik azonban egy régebbre nyúló, és mai napig is létező anyakönyvezési forma: a *mohelbuch*. Ebben a körülmetelést végző szakember, a *mohél* jegyzi fel, hogy hol és mikor történt a körülmetelés, rögzíti a héber neveket és más adatokat is. Így pl. Schreiber-Szofér Mózes (1762–1839) pozsonyi rabbinak az 1813-tól 1839-ig vezetett *mohelbuchja* 737 briszt tartalmaz (köztük szépapámét, Menczer Jiszáchár Dov [1822–1882] jókai rabbiét és testvérét, akik pozsonyi születésűek voltak) és nyomtatásban is megjelent egy 840 oldalas, nagyalakú könyvként⁶.

A MOHELBUCH CÍMLAPJA

A MOHELBUCH ELSŐ OLDALA

משה לנג קן מאת. אלוהים פרוצדא / הפרה נ' נישוא ואלמנה מידה לנת רחוקה
 ונתן בלבית תמידת היום 30 באוגוסט ה'תש"ד (1944) 17. 14

A MOHELBUCH UTOLSÓ BEJEGYZÉSE A HÁBORÚ ALATT

A birtokomban van Bernáth Smuél Dov (Sámuel) budapesti ortodox sakter és mohél *mohél*könyve, amit 1925-től 1944. november 17-ig („a riadó felszólalás közben a rettenetes háborúban Isten ments”) vezetett. Valamikor a háború utáni években Ausztráliába emigrált.

A családi anyakönyvezés

Ezzel elértünk egy fontos anyakönyvezési formához, ami egykor nagyon elterjedt volt. Ez a családi anyakönyvezés, aminek során a családfő egy gyakran használt szent könyv, imakönyv, *chumás* vagy Misna kötet első vagy hát-

só oldalára írta föl a születések, halálozások dátumait. Volt, aki külön-külön oldalon vezette a születéseket és a halálozásokat. Voltak, akik csak röviden jegyezték fel a születés tényét, mások bővebb információval szolgáltak, pl. hány órakor született, ki után kapta a nevét stb., sőt időnként naplószerűen az érzelmi kapcsolatot is feljegyezték. Még maga a *Chátám Szofér*, a fent említett pozsonyi rabbi is beírta az egyik könyvébe, ahol meg volt említve az 5523. év, hogy „ebben az évben születtem, tiszri 7-én, közel a szombatfogadáshoz. Legyenek hosszú, jó évek!”⁷

BERNÁTH SÁMUEL BEJEGYZÉSEI HÁROM FIA SZÜLETÉSÉRŐL. LÁTHATÓ, HOGY NEMCSAK A DÁTUM, HANEM A SZÜLETÉS PONTOS IDEJE IS LE VAN ÍRVA: „REGGEL 9-KOR... HAJNAL 5-KOR... FÉL 8-KOR”

A Vasváriban gyakran lapozom át a régi, Schön József-féle héber-magyar *máchorok*at és nézem ezeket a bejegyzéseket, amiket nagyon érdekesnek találok. Sajnálatos, hogy az utódok nem tudták értékelni ezeket a pótolhatatlan feljegyzéseket és csak leadták elődeik *máchorjait* a zsinagógában.

Katz Jáákov Cvi (meghalt 1963) hajdúszoboszlói rabbi is ír erről a családi anyakönyvezési szokásról⁸ és felteszi a kérdést, hogy lehet megengedett, hogy szent könyvekben vezessenek ilyen „civil”, mindennapi feljegyzéseket. Katz rabbi szerint ezeket azért lehet feljegyezni, mert ezek valójában *micva* bejegyzések, hiszen a születésekből lehet tudni, hogy mikor lesz a gyerek bár *micvá*, és a halálozásokból lehet tudni, hogy mikor kell tartani az ősök halálozási évfordulóját stb.

Az anyakönyv nélküli jemeniek

Itt érdemes egy kis kitérőt tenni és megjegyezni, hogy mindez az európai zsidóságra igaz, az ő történetüket lehet a különböző anyakönyvi bejegyzésekre támaszkodva megismerni. Más kultúrkörben élő zsidóknál azonban egyáltalán semmilyen módon nem rögzítették a születé-

sek és halálozások idejét. Így például, amikor a jemeni zsidók az '50-es években megérkeztek Izraelbe, akkor kiderült, hogy semmiféle anyakönyvezésük nem volt, sem állami, sem vallási, sem családi adatrögzítés nem történt. Így nem is nagyon tudták, ki mikor született, ezért bevándorlásukkor bemondás alapján anyakönyvezték őket. Mivel így csak az évet lehetett nagyjából megsaccolni, csak azt írták az anyakönyvükbe.

A családi anyakönyvezés eltűnése

A polgári anyakönyvezés széleskörű elterjedésével ez a szokás fokozatosan eltűnt. Én majdnem meg is fizettem ennek az árát. Azt ugyanis tudtam, hogy 1965. december 5-én születtem. Azonban, mivel akkoriban nem volt szokás nálunk „vallásilag” ünnepelni a születésnapokat⁹, nem is tudtam, hogy pontosan melyik napján születtem kiszlév hónapnak. Valamikor 10-11 éves koromban kiszámoltam, hogy 1965 az 5725. zsidó évnek felel meg, hisz közismert, hogy az utolsó számjegyben stimmel a két rendszer, és megnéztem, milyen napra esett akkor december 5. Így úgy véltem, a születésnapom kiszlév 30. A bár *micvóra* készülve apám ellenőrizni akarta, hogy jól számoltam-e és elővette azt a vastos imakönyvét, amit hanukai gyűjtáskor és más jeles alkalmakkor használni szokott. Ebben őrzött egy megsárgult lapot, amire a gyerekek születési idejét jegyezte fel, ahogy az édesapjától látta. Igen ám, de legnagyobb csalódásomra, bár a nővéreim és a bátyám születési dátuma még szerepelt a lapon, az enyém már nem, így ez nem segített a héber dátum megállapításában. Ezért elővett egy öröknaptárat, amiből aztán egykettőre kiderült, hogy az év megállapításakor hibáztam, nem vettem ugyanis figyelembe azt, ami az én születési dátumom esetében fontos, hogy a zsidó és a polgári újév nem esik egybe, hisz a zsidó naptár kb. három hónappal január 1. előtt, *ros hásanákor*, már átváltott a következő évre. Így a *ros hásanától* január 1-ig terjedő időszak egyvel későbbi évhez tartozik, mint a január 1. és a *ros hásaná* közötti időszak. Így derült fény arra, hogy 5726. kiszlév 11-én születtem.

Családi bejegyzések a modern kiadványokban

Az amerikai Artscroll cég több szent könyvében, így pl. Tanach (Biblia) és Chumás (Mózes öt könyve) kiadások végén több oldalas táblázatoknak és családi bejegyzéseknek van hely, ahol a különböző családtagadatait lehet rögzíteni. Tartok tőle azonban, hogy ez nem a fenti szokásnak a folytatása, amit szerintem senki nem követ már ma, inkább a nem-zsidók között vezetett *Family Bible*-nek, családi bibliának a zsidó változata, amibe mindenféle fontos adatot följegyeznek és ebből imádkoznak családi eseményeken.

¹ 10. oldal; ² Pl. 1885. 109–115. oldal, 1886. 190–207. oldal; ³ Lásd még Frojmovics Kinga: *Magyarországi zsidó anyakönyvek*, Bevezetés; ⁴ *Máján hábdolách* 59–60. oldal; ⁵ Lásd erről *Tél tálpíjot* rabbinkus folyóirat 3654. év 139., 145. oldal, 5656. év 1–2. oldal; *Lvuse Mordecháj* responsum EH 1. rész 39. fejezet; ⁶ *Pinkász Hámohel Chátám Szofér*, Bne Brák 2015, 95. és 250. oldal; ⁷ Lásd minderről Y. S. Speigel: *Ámudim Bötoldor Hászéfer Háivri – Talmid Oréch* 228–229. oldal; <https://beitariela.wordpress.com/2009/02/01/54/>; ⁸ *Leket hákemách háchádás* 6. kötet 171. oldal 83.; ⁹ Lásd *A rabbi válaszol* 2. kötet 24. fejezet.

2023-2024 לוח שנה תשפ"ד

néhány perccel előbb, Budapesttől nyugatra néhány perccel később kell gyűjtani.
megadva. ±1 óra eltérés lehetséges. Ellenőrizze az időpontokat a zsido.com-on!

Szombati imaidők és vacsora a budapesti zsinagógáinkban:

Pénteken este: télen **18.00**, nyáron **19.30**

Szombaton és ünnepnapon reggel: *Sász Chevra* (VI., Vasvári Pál utca 5.): **9.15**;

Budavári zsinagóga (I., Táncsics M. u. 26.), *Óbudai Zsinagóga* (III., Lajos u. 163.),

Zsilip (XIII., Újpesti rk. p. 1.): **10.00**

Az aktuális heti programunkat lásd részletesen a www.zsido.com oldalon.

5784. Tisri-Chesván תשרי-חשוון תשפ"ד			
DA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
	Tisri 20 Félinneps 4	Tisri 21 Gyertyagyújtás: 17.56 Hosáná Rábá	Tisri 22 Gyertyagyújtás: 18.58 Smini Áceret
4	5	6	7
	Tisri 27	Tisri 28 Gyertyagyújtás: 17.42	Tisri 29 Kimenetele: 18.45
11	12	13	Brésit 14
13	Chesván 4	Chesván 5 Gyertyagyújtás: 17.29	Chesván 6 Kimenetele: 18.32
18	19	20	Noách 21
10	Chesván 11	Chesván 12 Gyertyagyújtás: 17.17	Chesván 13 Kimenetele: 18.21
25	26	27	Lech-Lechá 28
Mázkir időpont: október 7. kb. 11 órakor			

2023. NOVEMBER							5784. Chesván-Kiszlév חשוון-כסלו תשפ"ד						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT	VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Dunaparti haszid hétvége: www.zsido.com/dunaparti				Chesván 17	Chesván 18	Chesván 19 Gyertyagyújtás: 16.06	Chesván 20 Kimenetele: 17.11						
			1	2	3	Vájérá 4							
Chesván 21	Chesván 22	Chesván 23	Chesván 24	Chesván 25	Chesván 26 Gyertyagyújtás: 15.56	Chesván 27 Kimenetele: 17.02							
5	6	7	8	9	10	Chájé-Szará 11							
Chesván 28	Chesván 29	Kiszlév 1 Újhold	Kiszlév 2	Kiszlév 3	Kiszlév 4 Gyertyagyújtás: 15.47	Kiszlév 5 Kimenetele: 16.55							
12	13	14	15	16	17	Toldot 18							
Kiszlév 6	Kiszlév 7	Kiszlév 8	Kiszlév 9	Kiszlév 10	Kiszlév 11 Gyertyagyújtás: 15.41	Kiszlév 12 Kimenetele: 16.50							
19	20	21	22	23	24	Vájécé 25							
Kiszlév 13	Kiszlév 14	Kiszlév 15	Kiszlév 16	Kiszlév 17	www.zsidoiskola.hu Tel.: 781-4760								
26	27	28	29	30									

5784. Tévé-Svát שבט-תשרי תשפ"ד			
DA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
	Tévé 23	Tévé 24 Gyertyagyújtás: 15.48	Tévé 25 Kimenetele: 17.00
2	3	4	Smot 6
	Svát 1 Újhold	Svát 2 Gyertyagyújtás: 15.57	Svát 3 Kimenetele: 17.08
10	11	12	Váéra 13
	Svát 8	Svát 9 Gyertyagyújtás: 16.06	Svát 10 Kimenetele: 17.17
17	18	19	Bo 20
	Svát 15	Svát 16 Gyertyagyújtás: 16.16	Svát 17 Kimenetele: 17.26
24	Tu biSvát	25	Bösálách Sábát Sirá 27
31	לע"נ ר' יהודה מרדכי ב"ר ברוך ז"ל נויבארט (יארצייט כ"ט טבת)		

2024. FEBRUÁR							5784. Svát-Ádár I. שבט-אדר א' תשפ"ד						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT	VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Támogassa munkánkat a jövedelemadó 1+1 százalékával. Chábád Lubavics Alapítvány: 19663038-1-42 Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség: 1287				Svát 22	Svát 23 Gyertyagyújtás: 16.27	Svát 24 Kimenetele: 17.36							
				1	2	Jitro 3							
Svát 25	Svát 26	Svát 27	Svát 28	Svát 29	Svát 30 Gyertyagyújtás: 16.38	I. Ádár 1 Kimenetele: 17.46							
4	5	6	7	8	9	Újhold 2 Mispátim 10							
I. Ádár 2	I. Ádár 3	I. Ádár 4	I. Ádár 5	I. Ádár 6	I. Ádár 7 Gyertyagyújtás: 16.49	I. Ádár 8 Kimenetele: 17.56							
11	12	13	14	15	Zájin Ádár 16	Trumá 17							
I. Ádár 9	I. Ádár 10	I. Ádár 11	I. Ádár 12	I. Ádár 13	I. Ádár 14 Gyertyagyújtás: 17.00	I. Ádár 15 Kimenetele: 18.07							
18	19	20	21	22	Susan Purim kátán 23	Töcává 24							
I. Ádár 16	I. Ádár 17	I. Ádár 18	I. Ádár 19	I. Ádár 20									
25	26	27	28	29									

A szombati gyertyák meggyújtása

A férjes asszonyok két gyertyát gyújtanak; van, ahol minden gyermek után egy-egy továbbit is. A kislány hároméves kora körül, amikor már el tudja mondani az áldást, kap szüleitől egy gyertya-tartót, és elkezd a szombati fények gyújtását.

A lányok csak egy gyertyát gyújtanak, előbb, mint anyjuk, hiszen lehet, hogy a mamának még egy kicsit segítenie kell a gyújtásban, aki nem nyúlhat több gyertyához, ha már gyújtott.

Szokás néhány pénzdarabot tenni a cedek perselybe a gyertyák meggyújtása előtt.

Az asszony vagy a lány meggyújtja a gyertyákat, kezét kiterjeszti a lángok mögött, mintha megölelné őket. Három körkörös, hívogató mozdulattal érzékelteti, hogy elfogadja a szombat szentségét. Azután kezével eltakarja szemét, és elmondja az áldást:

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר של שבת קודש.

Báruch áta ádonáj Elohénu Melech HáOlám áser kidsánu bömicvotáv vöcivánu löhádlík nér sel sábat kodes.

Áldott vagy Te, Örökkévaló Istenünk, a Világ Királya, ki megszentelt minket parancsolataival, s meghagyta, hogy gyújtsuk a szent szombat fényét!

Ezután felfedi szemét, hogy befogadhassa a szombat fényét. Úgy tartják, a gyújtás ideje különösen alkalmas arra, hogy egészségért és boldogságért imádkozzunk. Az ilyen ima hamar meghallgatásra talál, mert a szombati gyertyagyújtás nagy micvájának teljesítése közben mondjuk.

Fontos! A szombati gyertyákat pénteken este, naplemente előtt kb. 18 perccel kell meggyújtani. Naplemente után tilos gyújtani, mert a szombat megszenteltetésének számít!

ima. • **December 14-én** este gyűjtjük meg utoljára a *chánuká-gyertyát*.

5784. tévé - 2023. december

Tévé 10-én egész napos böjt a Szentély pusztulásának emlékére, mert i. e. 588-ban ezen a napon kezdte meg Nabukodonozor, Babilónia királya, Jeruzsálem ostromát.

5784. svát - 2024. január

Svát 15. *Tu BiSvát* (vagy *chámisá ászár bisvát*), amelyet a Talmud a fák újévéként említ. Ettől a dátumtól számítják a fa gyümölcsére vonatkozó különböző törvényekkel kapcsolatos időpontokat. Szokás ezen a napon sokféle - néhol egyenesen tizenötféle - gyümölcsöt enni, elsősorban olyanokat, amelyek Izrael földjén honosak: szőlőt, fügét, gránátalmát, datolyát, olajbogyót.

5784. I. ádár - 2024. február-március

Rendszerint ebben a hónapban van *Purim*, de amikor - a szökőév miatt - az évben 13 hónap és két ádár van, akkor a *Purimot* a II. ádárban tartják meg. Így most I. ádár 14-én, csupán ún. *Purim kátán* (kis *Purim*) tartunk, emlékeztül az igazira. • Akinek Ádár havában van *járcájta* - azt a II. ádár havában tartja.

Az Egység című folyóirat melléklete. A folyóirat jelen számának megjelenését a Nemzeti Civil Alapprogram is támogatja. Kiadja a Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület (1052 Budapest, Károlyi krt. 20. Telefon: 268-0183, E-mail: info@zsido.com) A naptárral kapcsolatos gyakorlati kérdéseivel forduljon bizalommal, levélben vagy telefonon Oberlander Báruah rabbizhoz a kiadó címén!

ZSIDÓ NAPTÁR 5784 / 2024

A megadott időpontok Budapesten érvényesek. Vidéken: Budapesttől keletre nézve. Március végétől október végéig az időpontok a nyári időszámítás szerint vannak megadva.

2024. MÁRCIUS 5784. I. Ádár-II. Ádár אדר א'-אדר ב' תשפ"ד						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
					I. Ádár 21 Gyertyagyújtás: 17.11	I. Ádár 22 Kimenetele: 18.17
					1	Ki Tiszá 2
I. Ádár 23 3	I. Ádár 24 4	I. Ádár 25 5	I. Ádár 26 6	I. Ádár 27 7	I. Ádár 28 Gyertyagyújtás: 17.21	I. Ádár 29 Kimenetele: 18.27
					8	Vájákhél Sábát Skálím 9
I. Ádár 30 Újhold 1 10	II. Ádár 1 Újhold 2 11	II. Ádár 2 12	II. Ádár 3 13	II. Ádár 4 14	II. Ádár 5 Gyertyagyújtás: 17.31	II. Ádár 6 Kimenetele: 18.37
					15	Pekudé 16
II. Ádár 7 Zájin Ádár 17	II. Ádár 8 18	II. Ádár 9 19	II. Ádár 10 20	II. Ádár 11 A böjt vége: 18.29 Eszter böjtte 21	II. Ádár 12 Gyertyagyújtás: 17.41	II. Ádár 13 Kimenetele: 18.48
					22	Vájikrá Sábát Záchor 23
II. Ádár 14 Purim II. Ádár 21 Nyári időszámítás kezdete 31	II. Ádár 15 Susán Purim 25	II. Ádár 16 26	II. Ádár 17 27	II. Ádár 18 28	II. Ádár 19 Gyertyagyújtás: 17.51	II. Ádár 20 Kimenetele: 18.58
					29	Cáv Sábát Pára 30

2024. ÁPRILIS 5784			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA
	II. Ádár 22	II. Ádár 23	II. Ádár 24
	1	2	
II. Ádár 28. 7	II. Ádár 29 8	Niszán 1 Újhold 9	Niszán 2 10
Niszán 6 14	Niszán 7 15	Niszán 8 16	Niszán 9 17
Niszán 13 21	Niszán 14 Gyertyagyújtás: 19.25 Erev Peszách 22	Niszán 15 Gyertyagyújtás: 20.36 Peszách 1 23	Niszán 16 Kimenetele: 20.42 Peszách 2 24
Niszán 20 Gyertyagyújtás: 19.33 Félinneps 4 28	Niszán 21 Gyertyagyújtás: 20.45 Peszách 7 29	Niszán 22 Kimenetele: 20.47 Peszách 8 30	Niszán 23 Széde 31

2024. JÚNIUS 5784. Ijár-Sziván אייר-סיון תשפ"ד						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
www.zsidoiskola.hu Tel.: 781-4760					Mázkir időpont: június 13. kb. 11 óraker	
Ijár 25 2	Ijár 26 3	Ijár 27 4	Ijár 28 5	Ijár 29 6	Sziván 1 Gyertyagyújtás: 20.20 Újhold 7	Sziván 2 Kimenetele: 21.41 Bámidbár 8
Sziván 3 9	Sziván 4 10	Sziván 5 Gyertyagyújtás: 20.22 11	Sziván 6 Gyertyagyújtás: 21.44 Sávuot 1 12	Sziván 7 Kimenetele: 21.45 Sávuot 2 13	Sziván 8 Gyertyagyújtás: 20.24 14	Sziván 9 Kimenetele: 21.46 Nászó 15
Sziván 10 16	Sziván 11 17	Sziván 12 18	Sziván 13 19	Sziván 14 20	Sziván 15 Gyertyagyújtás: 20.26 21	Sziván 16 Kimenetele: 21.48 Böhálotchá 22
Sziván 17 23	Sziván 18 24	Sziván 19 25	Sziván 20 26	Sziván 21 27	Sziván 22 Gyertyagyújtás: 20.26 28	Sziván 23 Kimenetele: 21.47 Slách 29

2024. JÚLIUS 5784			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA
	Sziván 25	Sziván 26	Sziván 27
	1	2	
Támuz 1 Újhold 2 7	Támuz 2 8	Támuz 3 9	Támuz 4 10
Támuz 8 14	Támuz 9 15	Támuz 10 16	Támuz 11 17
Támuz 15 21	Támuz 16 22	Támuz 17 A böjt vége: 21.06 Böjtnap 23	Támuz 18 24
Támuz 22 28	Támuz 23 29	Támuz 24 30	Támuz 25 31

2024. SZEPTEMBER-OKTÓBER 5784. Áv-Elul אב-אלול תשפ"ד						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Áv 28 1	Áv 29 2	Áv 30 Újhold 1 3	Elul 1 Újhold 2 4	Elul 2 5	Elul 3 Gyertyagyújtás: 18.55 6	Elul 4 Kimenetele: 19.59 Softim 7
Elul 5 8	Elul 6 9	Elul 7 10	Elul 8 11	Elul 9 12	Elul 10 Gyertyagyújtás: 18.41 13	Elul 11 Kimenetele: 19.44 Ki Téci 14
Elul 12 15	Elul 13 16	Elul 14 17	Elul 15 18	Elul 16 19	Elul 17 Gyertyagyújtás: 18.26 20	Elul 18 Kimenetele: 19.29 Ki Távo 21
Elul 19 22	Elul 20 23	Elul 21 24	Elul 22 25	Elul 23 26	Elul 24 Gyertyagyújtás: 18.12 27	Elul 25 Kimenetele: 19.14 Nicávim- Vájélech 28
Elul 26 29	Elul 27 30	Elul 28 1	Elul 29 Gyertyagyújtás: 18.02 2	Tisri 1 Gyertyagyújtás: 19.04 Ros Hásáná 1 3	Tisri 2 Gyertyagyújtás: 17.58 Ros Hásáná 2 4	Tisri 3 Kimenetele: 19.00 Sábát Suvá 5

5784. II. ádár - 2024. március
Március 21-én van Eszter böjtte annak emlékére, hogy i. e. 356-ban a bibliai Eszter királyné, nagybátyjával, Mordechájjal és a perzsiai zsidók nagy részével együtt böjtölt és esdekelt, hogy meggátolják a gonosz Hámán ellenük szőtt gyilkos tervének végrehajtását. • Ugyanennek a történelmi eseménynek az emlékét őrzi **Ádár 14.**, Purim ünnepe és **Susán Purim (február 24. és 25.)**: Áchászvéros perzsa király Eszter közbenjárására meghiúsította a népirtás tervét. • Purim napján este és reggel felolvassuk a **Mögilat, Eszter könyvét**. Az ünnep fő micvája az ajándékküldés – a **misloách mánot** – és a szegények támogatása. • A Tizenyolc áldásban és az étkezés utáni áldásban van külön betoldás, az **Al hániszim** („A csodákért”) ima, de **Hálélt** nem mondunk.

5784. niszán - 2024. április
A megváltás hónapja, amelynek tengelyében az egyiptomi kivonulás és **Peszách**, a szabadság ünnepe áll. • **Niszán 11.** a lubavicsi rebbe, Menachem M. Schneerson 122. születésnapja. • **Niszán 14.** (április 22.) **erev Peszách**. Előző este megvizsgáljuk, maradt-e még valami kovászos a már alaposan kitakarított házban (**bdikát cháméc**). • Reggeltől az

2023-2024 לוח שנה תשפ"ד

Néhány perccel előbb, Budapesttől nyugatra néhány perccel később kell gyűjteni.
Megadva: ±1 óra eltérés lehetséges. Ellenőrizze az időpontokat a [zsido.com](http://www.zsido.com)-on!

Szombati imaidők és vacsora a budapesti zsinagógáinkban:

Pénteken este: télen **18.00**, nyáron **19.30**
Szombaton és ünnepnapon reggel: *Sász Chevra* (VI., Vasvári Pál utca 5.): **9.15**;
Budavári zsinagóga (I., Táncsics M. u. 26.), *Óbudai zsinagóga* (III., Lajos u. 163.),
Zsilip (XIII., Újpesti rkp. 1.): **10.00**
Az aktuális heti programunkat lásd részletesen a www.zsido.com oldalon.

II. Ádár-Niszán אדר ב'-ניסן תשפ"ד			
VA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
24	II. Ádár 25	II. Ádár 26 Gyertyagyújtás: 19.01	II. Ádár 27 Kimenetele: 20.09 Smini Sábát Háchodes
3	4	5	6
2	Niszán 3	Niszán 4 Gyertyagyújtás: 19.11	Niszán 5 Kimenetele: 20.20 Táziá
10	11	12	13
9	Niszán 10	Niszán 11 Gyertyagyújtás: 19.21	Niszán 12 Kimenetele: 20.31 Möcorá Sábát Hágádol
17	18	19	20
16 20.37	Niszán 17	Niszán 18 Gyertyagyújtás: 19.31	Niszán 19 Kimenetele: 20.42
2 24	Félinnép 1 25	Félinnép 2 26	Félinnép 3 27
Eztől kezdve minden korosztálynak: április 22-23. www.zsido.com/peszach		Mázkir időpont: április 30. kb. 11 órakor	

2024. MÁJUS 5784. Niszán-Ijár ניסן-אייר תשפ"ד						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
			Niszán 23	Niszán 24	Niszán 25 Gyertyagyújtás: 19.40	Niszán 26 Kimenetele: 20.53
			1	2	3	Ácháré 4
Niszán 27	Niszán 28	Niszán 29	Niszán 30 Újhold 1	Ijár 1 Újhold 2	Ijár 2 Gyertyagyújtás: 19.50	Ijár 3 Kimenetele: 21.05
5	6	7	8	9	10	Kdosim 11
Ijár 4	Ijár 5	Ijár 6	Ijár 7	Ijár 8	Ijár 9 Gyertyagyújtás: 19.59	Ijár 10 Kimenetele: 21.15
12	13	14	15	16	17	Emor 18
Ijár 11	Ijár 12	Ijár 13	Ijár 14 Peszach Sáni	Ijár 15	Ijár 16 Gyertyagyújtás: 20.07	Ijár 17 Kimenetele: 21.25
19	20	21	22	23	24	Böhár 25
Ijár 18	Ijár 19	Ijár 20	Ijár 21	Ijár 22	Ijár 23 Gyertyagyújtás: 20.14	
Lág BáOmer 26	27	28	29	30	31	

5784. Sziván-Támuз טיון-תמוז תשפ"ד			
VA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
27	Sziván 28	Sziván 29 Gyertyagyújtás: 20.25	Sziván 30 Kimenetele: 21.44 Újhold 1 Korách
3	4	5	6
4	Támuз 5	Támuз 6 Gyertyagyújtás: 20.20	Támuз 7 Kimenetele: 21.38 Chukát
10	11	12	13
11	Támuз 12	Támuз 13 Gyertyagyújtás: 20.15	Támuз 14 Kimenetele: 21.30 Bálák
17	18	19	20
18	Támuз 19	Támuз 20 Gyertyagyújtás: 20.07	Támuз 21 Kimenetele: 21.20 Pinchász
24	25	26	27
25	Előadások és tanulás a Zsidó Tudományok Szabadegyetemén minden nap További információ: 268-0183		
31			

2024. AUGUSZTUS 5784. Támuз-Áv תמוז-אב תשפ"ד						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Keresd meg a Zsidó sátrat a Szigeten!				Támuз 26	Támuз 27 Gyertyagyújtás: 19.57	Támuз 28 Kimenetele: 21.08
				1	2	Mátot-Mászé 3
Támuз 29	Áv 1 Újhold	Áv 2	Áv 3	Áv 4	Áv 5 Gyertyagyújtás: 19.47	Áv 6 Kimenetele: 20.56 Dvárím Sábát Cházon
4	5	6	7	8	9	10
Áv 7	Áv 8	Áv 9 A böjt vége: 20:32	Áv 10	Áv 11	Áv 12 Gyertyagyújtás: 19.35	Áv 13 Kimenetele: 20.42 Váéchtánán Sábát Náchámu
11	12	13	14	15	16	17
Áv 14	Áv 15 Tu Boáv	Áv 16	Áv 17	Áv 18	Áv 19 Gyertyagyújtás: 19.22	Áv 20 Kimenetele: 20.28 Ékev
18	19	20	21	22	23	24
Áv 21	Áv 22	Áv 23	Áv 24	Áv 25	Áv 26 Gyertyagyújtás: 19.09	Áv 27 Kimenetele: 20.13 Röé
25	26	27	28	29	30	31

elsősülöttek böjttje, amelyet egy talmudi traktátus tanulásának befejezésével egybekötött lakomával szokás megváltani. • Erev Peszách napján 10:20-ig (a Bálál háTánjá véleménye szerint) szabad még kenyert, illetve kovászosat enni, de páskát egészen estig nem eszünk. • Legkésőbb a reggeli órákban eladjuk a cháméot egy nem zsidónak: írásban felhatalmazunk egy rabbit az üzlet lebonyolítására, hogy ily módon ne legyen tulajdonunkban semmiféle kovászos étel. • Peszách nyolc napig tart: az első két és az utolsó két nap teljes ünnep, a közbeeső négy nap félinnép. • Peszách a kovásztalan kenyér, a mácá (pászka) ünnepe. • Az ünnep második estéjén kezdődik az Omer-számlálás, ami 49 napig, Sávuot (a hetek) ünnepéig tart. • A peszách imarendben naponta elmondjuk a Hálél hálaimát, felolvasunk egy szakaszt a Tórából és Muszáf imát mondunk. Az ünnep első napján mondjuk a Tál („Harmat”) imát. • Peszáchról kezdve minden szombat előtt a Pirké ávotot, Az atyák bölcs tanításait tanulmányozzuk.

5784. ijár - 2024. május
Ijár 18. (május 26.) Lág BáOmer, örömnep, amely megszakítja az omerszámlálás napjainak gyászhangulatát.

5784. sziván - 2024. június
Sziván 6-7. (június 12-13.) Sávuot, a Hetek kétnapos ünnepe, a Tóra-adás napja, a három zárandokünnepe egyike. • Imarendje ugyanaz, mint a másik két zárandokünnepe, Peszáché és Szukkoté, beleértve a Mázkir imát is. • Szokás sokféle tejes ételt enni, természetesen a kóserság törvényeinek megfelelően elkülönítve a húsos ételtől. • Sávuotkor szokás a lakásokat és zsinagógákat virággal, falombokkal díszíteni.

5784. támuз - 2024. július
Támuз 3. A lubavicsi rebbe harmincadik járcejtja. Harminc éve aludt ki a nagy Fény. Emlékét azzal őrizzük meg, hogy nyomdokain haladunk. • 1927-ben támuз 12-én szabadult ki a hatodik lubavicsi rebbe, rabbi Jozséf Jicchák Schneerson az orosz kommunisták börtönéből, ahová a zsidó kényszerasszimiláció ellen tett lépései miatt zárták. • Támuз 17. böjtnap, mert 70-ben ezen a napon törték át Titus hadai Jeruzsálem falait, és három héttel később, áv 9-én a város a rómaiak kezére került. A böjt reggeltől estig tart. • Ettől a naptól kezdődik a háromhetes gyászciklus, amely áv 9-éig tart. Ezekben a napokban nem házasodnak, nem nyiratkoznak, nem tartanak vidám összejöveteleket.

5784. menáchem áv - 2024. augusztus
A hónap első kilenc napja az előző két hét gyászának folytatása, csak súlyosabb formában. Nem mulatunk, nem eszünk húst, nem iszunk bort: a 2000 évvel ezelőtt elvesztett zsidó függetlenséget siratjuk, amely a Második Szentély pusztulásával kezdődött, a zsidóság diaszpórába hurcolásával folytatódott, majd a Bár Kochbá-felkelés leverésével és Betár pusztulásával tetőzött be. • Tisá BöÁv gyászünnepe, Áv 9. Az ünnepet megelőző nap estéjétől az ünnep kimenetelig tartó 25 óras, szigorú böjt előírása pontosan ugyanazok, mint Jom Kipurkor. A földön ülve gyászszolozsmákat mondunk gyertyafénynél, és a Szentélyért imádkozunk, hogy a Messiás által, hamarosan, már napjainkban újjáépüljön. • A Tisá BöÁvi különleges imarendet lásd a Zsidó naptárban.

5784. elul - 2024. szeptember-október
Ez a bűnbánat hónapja, melyben a zsidó ember magába száll, és lelkiileg felkészül a közelgő új évre. • Szeptember 28-án, szombat éjjel kezdünk a Szlichot nevű bűnbánó imákat mondani, egészen Ros HáSánáig. • Ros HáSáná 5785. újéve csütörtökön és pénteken, október 3-4-én lesz. Mindnyájan írassunk be az Élet Könyvébe, és legyünk eredményesek eredményekben gazdag, egészséges és biztonságos új évre, amelyben jobb zsidók leszünk, mint eddig voltunk! (NK)

Az Egység című folyóirat melléklete. A folyóirat jelen számának megjelenését a Nemzeti Civil Alapprogram is támogatja.
Kiadja a Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület (1052 Budapest, Károly krt. 20. Telefon: 268-0183, E-mail: info@zsido.com)
A naptárral kapcsolatos gyakorlati kérdéseivel forduljon bizalommal, levelben vagy telefonon Oberlander Bárucl rabbihoz a kiadó címén!

ZSIDÓ NAPTÁR 5784 / 2023

A megadott időpontok Budapesten érvényesek. Vidéken: Budapesttől keletre né!
Március végétől október végéig az időpontok a nyári időszámítás szerint vannak

2023. SZEPTEMBER 5783-84. Elul-Tisri תשפ"ג-תשפ"ד אלול-תשרי						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Látogasson el Budapest legrégebbi, ma is működő ortodox zsinagógájába! VI., Vasvári Pál utca 5.			Mázkir időpont: szeptember 25. kb. 11 órákor		Elul 15 Gyertyagyújtás: 19.06	Elul 16 Kimenetele: 20.11
					1	Ki Távo 2
Elul 17 3	Elul 18 4	Elul 19 5	Elul 20 6	Elul 21 7	Elul 22 Gyertyagyújtás: 18.52	Elul 23 Kimenetele: 19.56
					8	Nicávím-Vájélech 9
Elul 24 Szlichot első napja 10	Elul 25 11	Elul 26 12	Elul 27 13	Elul 28 14	Elul 29 Gyertyagyújtás: 18.38	Tisri 1 Gyertyagyújtás: 19.41
					15	Ros Hásáná 1 16
Tisri 2 Kimenetele: 19.39	Tisri 3 A böjt vége: 19.21	Tisri 4	Tisri 5	Tisri 6	Tisri 7 Gyertyagyújtás: 18.24	Tisri 8 Kimenetele: 19.26
Ros Hásáná 2 17	Gedáljá böjtje 18				21	Háázinu Sábát Suvá 23
Tisri 9 Gyertyagyújtás: 18.20	Tisri 10 Kimenetele: 19.22	Tisri 11	Tisri 12	Tisri 13	Tisri 14 Gyertyagyújtás: 18.10	Tisri 15 Gyertyagyújtás: 19.12
24	Jom Kipur 25	26	27	28	29	Szukkot 1 30

2023. OKTÓBER			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA
Tisri 16 Kimenetele: 19.10	Tisri 17	Tisri 18	Tisri 19
1	Félünnep 1 2	Félünnep 2 3	Félünnep 3
Tisri 23 Kimenetele: 18.56	Tisri 24	Tisri 25	Tisri 26
Szimchát Torá 8	9	10	
Tisri 30 Újhold 1 15	Chesván 1 Újhold 2 16	Chesván 2 17	Chesván 3
Chesván 7 22	Chesván 8 23	Chesván 9 24	Chesván 10
Chesván 14	Chesván 15	Chesván 16	
Téli időszámítás kezdete 29	30	31	

2023. DECEMBER 5784. Kiszlév-Tévet כסלו-טבת תשפ"ד						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Chánukái gyertyagyújtás december 7-étől minden este a Nyugati téren 18.00-kor					Kiszlév 18 Gyertyagyújtás: 15.36	Kiszlév 19 Kimenetele: 16.46
					1	Vájislách 2
Kiszlév 20 3	Kiszlév 21 4	Kiszlév 22 5	Kiszlév 23 6	Kiszlév 24 Erev Chánuká 7	Kiszlév 25 Gyertyagyújtás: 15.34	Kiszlév 26 Kimenetele: 16.45
					8	Chánuká 2 Vájésev 9
Kiszlév 27 Chánuká 3 10	Kiszlév 28 Chánuká 4 11	Kiszlév 29 Chánuká 5 12	Tévet 1 Újhold Chánuká 6 13	Tévet 2 Chánuká 7 14	Tévet 3 Gyertyagyújtás: 15.34	Tévet 4 Kimenetele: 16.46
					15	Mikéc 16
Tévet 5 17	Tévet 6 18	Tévet 7 19	Tévet 8 20	Tévet 9 21	Tévet 10 A böjt vége: 16.31 Gyertyagyújtás: 15.37	Tévet 11 Kimenetele: 16.49
					Böjtnap 22	Vájigás 23
Tévet 12 24	Tévet 13	Tévet 14	Tévet 15	Tévet 16	Tévet 17 Gyertyagyújtás: 15.42	Tévet 18 Kimenetele: 16.54
Tévet 19 31	25	26	27	28	29	Vájchi 30

2024. JANUÁR			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA
	Tévet 20	Tévet 21	Tévet 22
	1	2	
Tévet 26	Tévet 27	Tévet 28	Tévet 29
7	8	9	
Svát 4	Svát 5	Svát 6	Svát 7
14	15	16	
Svát 11	Svát 12	Svát 13	Svát 14
21	22	23	
Svát 18	Svát 19	Svát 20	Svát 21
28	29	30	

5784. tisri – 2023. szeptember-október
Szeptember 9-én, szombat éjjel kezdünk a Szlichot nevű bűnbánó imákat mondani, egészen Ros Hásánáig.
• A zsidó időszámítás szerint Ros Hásánákor (idén szeptember 16-17.) teremtette Isten a világot 5784 évvel ezelőtt. Ros Hásáná lényege a bűnbánás, ennek elérésére az ünnep második napján, szeptember 17-én, sófárt (koskürtöt) fújunk, és vasárnap délután tartjuk a Táslich szertartást, amelynek keretében jelképesen a folyóba vetjük vétkünket. • Ezen a napon az Örökkévaló eldönti, hogy az emberek közül ki kapjon hosszú életet, egészséget, boldogságot és hasonló jókat. Ezt kérjük imáinkban ezen az ünnepen, és ezt jelképezik a hagyományos ételek, például a mézbe mártott édes alma. • A Ros Hásáná (újév) és Jom Kipur (engesztelónap) közötti időt tíz bűnbánó napnak nevezzük. Lényege a megtérés, a magunkba mélyedés, a rossz cselekedetek megbánása és a zsidósághoz való töretlen ragaszkodás megfogadása. • Az imarendben bizonyos betoldások, illetve változások vannak (lásd az imakönyvet). • Szeptember 25. Jom Kipur (engesztelónap). Az ünnepet megelőző nap estétől az ünnep kimenetelig 25 órai szigorú böjtöt kell tartani, ezért előző nap micvá sokat enni. • Jom Kipurkor tilos fürödni, szépítkezni, bőrcipőt húzni (műanyag vagy vászoncipőt szabad) és házaseletet élni, mert a Tóra sanyargatást ír elő. • A Jom Kipur imarendet az ünnepi imakönyv, az

Engesztelónap imarendje tartalmazza. Ennek lényege a bevezető Kol nidre (vasárnap este) és a Mázkir, halott szeretteink lelki üdvéért, valamint a Nöilá imádság (héifón késő délután). • Már most foglalja le helyét valamelyik zsinagógában! A mi zsinagógánk címe: Budapest VI., Vasvári Pál utca 5. és III. Lajos u. 163. • Szeptember 29-én este kezdődik Szukkot, a sátrak ünnepe, amely kilenc napig tart. • Az első két nap főünnep. A következő öt nap úgynevezett félünnep, majd az utolsó két nap ismét főünnep, mindkettő szigorúan munkaszüneti nap, akárcsak a szombat vagy a Jom Kipur. Ezek az ünnepnapokon bizonyos feltételek mellett szabad főzni. • Szukkot ünnepén sátorban, szukkában kell étkezni. Magyarországon a zsinagógák udvarán szoktak sátrat építeni. Szombat kivételével minden nap áldást mondunk a négy jelképes növényre, az etrog, luláv, hásász és árává ünnepi csokrára. Ünnepi csokrot a hitközségeken lehet igényelni. • Az ünnep utolsó napja Szimchát Torá, a Tóra örömmünnepe. A zsinagógákban ünnepélyesen körülvisszük a fátakereseket, ezzel is kifejezzük az elszakíthatatlan kapcsolatot a zsidó nép és a Tóra között: mi tartjuk a Tórát, bennünket pedig a Tóra tart meg.

5784. chesván – 2023. október-november
A zsidó naptár egyetlen hónapja, amelyben – Ros chodes, újhold napját kivéve – nincs különleges ünnep.

• Az újholdi imarendet – Hálél, tóraolvasás, Muszáf ima – lásd az imakönyvben. • Ebben a hónapban kihasználhatjuk a szabadidőt a zsidóság és a héber nyelv intenzívebb tanulmányozására. Mindenkinek kötelessége megismerni saját népe kultúráját, nyelvét, irodalmát, vallását.

5784. kiszlév – 2023. november-december
Kiszlév 19-én ünneplik „a chaszidizmus újévét”, annak emlékére, hogy Snéur Zálmán rabbi, a chábád chaszidizmus alapítója, 1798-ban ezen a napon szabadult ki az orosz cár börtönéből, ahol koholt vád alapján fogva tartották. • December 7-én este kezdődik a nyolc napig tartó Chánuká, a fény ünnepe. • Az ünnep minden estéjén egy-egy gyertyával többet gyújtunk meg az ablakba kitétt gyertyatartóban. • Ez a csodát jelképezi, amely i. e. 165-ben történt, amikor a zsidóságukhoz hűséges kevesek a Makkabeusok vezetésével legyőzték a szíriai görögök hatalmas hadseregét: gátat vetettek az asszimilációnak, amely szellemi és fizikai megsemmisülésükhez vezetett volna. Az újjáavatott Szentélyben csak egy napra elegendő olaj maradt a menóra lángjának meggyújtásához, de ez nyolc napig égett. • A chánukái külön imarendben naponta Hálél (hálaadó imát) mondunk. Ezenkívül a Tizenhét áldásban és az étkezés utáni áldásban van külön betoldás: az Ál hánisim („A csodákért”)

ELKÉSZÜLT A NYOLCADIK „GYEREKEK TÓRÁJA”

CHANA DEUTSCH írása

Ezrek köszöntötték a Siratófalnál a „Gyerekek Tóráját”, írja a chabad.org. A kezdeményezés útnak indítása óta ez a nyolcadik ilyen tekercs. A hatalmas örömnepséget több hónapos nemzetközi erőfeszítés előzte meg, melynek során megfelelő számú gyermeknek vettek betűt a Tórában, hogy év hó huszadikára, a Rebbe édesapjának halálzási évfordulójára készen álljon a tekercs.

Ahhoz, hogy még ebben a különleges, a smitá évet követő hákhél évben befejezhessék ezt a tóratekercest, az elmúlt hanuka óta több mint 170 ezer gyermek – közülük 77 ezer az elmúlt hónap során – iratkozott fel az Izraelből Ausztráliáig és Oroszországtól Kanadáig terjedő, világméretű kampány keretein belül.

A nyolcadik „Gyerekek Tórájának” befejezése Jeruzsálem szent városában, ilyen hatalmas nemzetközi, az egész világra kiterjedő összefogás keretein belül, rendkívüli jelentőséggel bír, nyilatkozták az illetékesek.

1981 tavaszán – ez, akárcsak a mostani, szintén a hetedik évet követő első, hákhél év volt – a Rebbe arról beszélt, hogy hogyan képesek a gyermekek, különleges erejüknel fogva, jobbat tenni a világot. „Büntől mentes be-

A Rebbe azt is kérte, hogy ezt a tekercest Izraelben írják meg, azon a földön, „melynek az Örökkévaló, a te Istened viseli gondját, állandóan rajta vannak az Örökkévaló, te Istenednek szemei, az év elejétől az év végéig” (5Mózes 11:12.). Sőt, ennél pontosabb útmutatást is adott, úgy látta ugyanis legjobbnak, ha Jeruzsálem Óvárosában írják meg a szent könyvet, mivel Jeruzsálem az egységet szimbolizálja, hiszen az volt a zsidó nép központja, melyet nem osztottak fel a törzsek között. Az Óvárosban belül a Rebbe a Cemách Cedek zsinagógát jelölte ki helyszínnek. Ez az egyetlen olyan zsinagóga az Óvárosban, melynek falai és teteje érintetlenül vészelték át az 1948 és 1967 közötti jordán megszállást.

**A Tóra 304 805 betűt tartalmaz,
megírása nagyjából egy évet vesz igénybe**

A kampány azonban olyan sikeres volt az induláskor, hogy az első gyerekek tóratekercest mindössze három és fél hónap leforgása alatt fejezték be. A kezdeményezést nagy tekintélyű, nem a Chábádkhoz tartozó rabbik is támogatták, köztük a New York-i Moshe Feinstein rabbi és az izraeli Jiszráel Abuchacera (ismertebb nevén Bábá Száli) rabbi. Az első tekercest 1981 nyarán, év hónap huszadikán, a Rebbe édesapja, Lévi Jicchákn Schneerson rabbi jorcájtján (halálzási évforduló) fejezték be.

Most, pontosan negyvenkét évvel később, már a nyolcadik tekercest fejezték be a Rebbe által előírt helyszínen. A szervezők számára nagy jelentőséggel bírt, hogy éppen az első tekercs befejezésének évfordulójára készüljenek el. A legmodernebb technikát alkalmazva jutatták el felhívásokat zsidó családok tízezreihez, Chábád-küldöttek nap mint nap osztották meg egymással az újabb és újabb javaslatokat, és ünnepelték egymás apró sikereit is egy erre a célra létrehozott, 637 tagot számláló WhatsApp csoportban. A tekercs megírásának befejezése előtt nem egész egy héttel végre kihirdethették, hogy 304 805 zsidó gyermeknek van betűje a nyolcadik Gyerekek Tórájában.

szédük” – utalt a Rebbe a Talmudra, olyan egységet képes létrehozni, mely megváltoztathatja egész bolygónk életét.

A Rebbe ezért sürgette, hogy írjanak olyan tóratekercest, melyekben minden betűt gyerekek „birtokolnak”. Mindössze egyetlen dollárért (vagy más helyi valutáért) minden gyerek (ha ez nem megoldható, akkor a szüleik, vagy bárki más) vásárolhat egy-egy betűt és ezek a betűk világszerte zsidó gyerekeket kötnek örökségük alapjához, a Tórához és ezáltal mindannyiukat egymáshoz.

ANGYALI SEGÍTSÉG: kérhetjük-e az angyalok közbenjárását imáinkban?

OBERLANDER BÁRUCH írása

1. rész

A ros hájánát megelőző szombat este kezdjük mondani a Szlichot, bűnbánó imákat, felkészülésként az újévre és az engesztelőnapra. Az első alkalom után a reggeli közösségi ima előtt mondjuk el ezeket a fohászokat¹, amelyekkel arra kérjük az Örökkévalót, hogy bocsássa meg a vétkeinket, és biztosítson nekünk jó és boldog új évet. Ebben minden nap szerepel a מְכַנִּיֵּי רַחֲמִים (Máchniszé ráchámim) kezdetű rész, amelyben az angyalokhoz fordulunk és arra kérjük őket, hogy segítsenek minket és juttassák el az elmondott imáinkat a Jőistenhez. Mi lehet ezzel a probléma?

Öt imarész, amely az angyalokhoz szól

Mielőtt hozzákezdünk a magyarázathoz, álljon itt az ima magyar nyelvű fordítása, ahogy az általunk megjelentetett Szlichot – A bűnbánó imák kétnyelvű kiadványban is szerepel²:

„Ti [angyalok], akik felébresztik az irgalmat, vigyétek irgalmazásunkat az Irgalom Ura elé. Ti, akik az imákat hallattátok, hallassátok imánkat annak, aki meghallgatja az imát. Ti, akik kiáltottatok az Örökkévalóhoz, vigyétek jajkiáltásunkat az elé, aki meghallgatja a jajkiáltást. Ti, akik összegyűjtik a könnyeket, vigyétek könnyeinket a Király elé, akit megindítanak a könnyek. Igyekeztek sok könnyörgéssel és kéréssel járulni a hatalmas és magasztos Király elé. Emlékeztessétek, említések elötte azok Tanát és jó cselekedeteit, akik már a porban nyugszanak...”

Emellett más napokon elmondunk egyéb imákat is, hasonló tartalommal. Így pl.

2. A Szlichot harmadik napon van egy מְלַאכֵי רַחֲמִים (Málaché ráchámim) kezdetű ima, melynek az első versszak magyar fordításban így szól³: „Kegyelem angyalai, a Leghatalmasabb szolgálói, járuljatok kellemes szavakkal Isten színe elé...”

3. A ros hájáná előtti napon elmondjuk a מֶלֶךְ אֶחָד (Melech echád) kezdetű imát, amelynek közepén szerepel, hogy⁴: „Irgalom angyalai, kérlek keressétek azt, ki a csipkebokorban lakozott, ti, kik a Király előtt szolgáltok...”

4. Egy pár oldallal később ugyanazon a napon a שְׁלֹשׁ עֲשָׂרֵי מִדּוֹת (Slos eszé midot) kezdetű ima elején a következőt mondjuk⁵: „Kérünk [téged, a Kegyelem Isten Által] irgalmassággal kihirdetett Tizenhárom Tulajdonság[al], minden megfelelő attribútumot kérek, hogy esedezzen Királyom

Jelenlétéhez, érdemeket keresve azoknak, akiket a „rózsa” néven hívnak és neveznek: Véd meg őket a gonosztól ebben az évben”.

5. A jom kipuri imában a Nöilá záróimában hasonlótl találunk a מִדַּת הָרַחֲמִים (Midát háráchámim) kezdetű imarészben, így mondjuk⁶: „Könyörgületesség áradj reánk, vidd Teremtőd elé könyörgésünket, kérd irgalmát népedre...”

Nagyon szokatlan ezeknek az imáknak a tartalma, hiszen nem magához a Jőistenhez fordulunk benne, hanem az angyalokhoz és tőlük kérünk segítséget. Hogyan lehet ezt összeegyeztetni a zsidó vallás monoteista világnézetével, amiben azt valljuk, hogy az Örökkévaló az egyetlen, aki segítséget nyújt, nincsenek helyettesei és nem állnak közvetítők közte és köztünk. Hogy lehet, hogy itt mégis az angyalok közbenjárását kérjük?⁷

Hogyan fejlődött ki a bálványimádás?

Ahhoz, hogy a problémát megértsük, érdemes áttekinteni, mit is mond Maimonidész, aki Misné Torá könyvében egy egész fejezetet szentel annak, hogy hogyan alakult ki a bálványimádás.

Mint írja⁸, Ádám és Éva még egyistenhívők voltak, aztán Enós már bálványokhoz fordult, ahogy a Bibliában le van írva⁹. Hogy került erre sor? Maimonidész szerint a folyamat azzal kezdődött, hogy az emberek azt hitték, a Teremtő azt várja el tőlük, hogy tiszteljék azokat a dolgokat, amiket ő teremtett, a Napot, a Holdat és a természet más elemeit. Először csak megtisztelték őket, aztán már igyekeztek fölkeltetni az irgalmukat. Ezután már elkezdtek oltárokat emelni és innen rövid volt az út odáig, hogy Istenről teljesen megfeledkezzenek. A természet erőinek van fizikai megtestesülése, láthatóak, érzékelhetőek, nem úgy, mint az Örökkévaló, ezért könnyebb volt

hozzájuk kapcsolódni: így a Teremtőről fokozatosan teljesen meg is feledkeztek. Így vezetett el a dolgok istenítése oda, hogy a természet erőit külön entitásként kezelték, így veszett el a közvetlen kapcsolat a Teremtő és az emberek között, mígnem Ábrahám újra rá nem bukkant.

A közvetítő nélküli kapcsolat Istennel

A bálványimádáshoz vezető úthoz kapcsolódik az a fontos hitelv is, amit Maimonidész a Mísna kommentárjában¹⁰ a 13 hitelv között említi, hogy csak Istenhez lehet fordulni, mindenféle közvetítő nélkül:

„Az ötödik hitelv, hogy Ő, a fenséges, ő az, aki méltó az imádatra és a magasztalásra, és ismertessük nagyságát és az iránta való engedelmességet. Ilyen [imádat] nem adható semminek, ami a létezésben nála alacsonyabb, mint az angyalok, a csillagok, a bolygók és az elemek, vagy bármi, ami belőlük épül fel, mert ezek mind valamilyen természettel bírnak, és az határozza meg a cselekedeteiket. Ezeknek nincs hatalmuk, nincs szabad akarata, hanem csakis az Örökkévaló akarata létezik. Közvetítőként sem szabad igénybe venni őket, hogy rajtuk keresztül tudjuk Őt elérni. A gondolatainkat egyenesen fenségéhez kell irányoznunk, és minden mást félre kell tennünk [az útból]. Ez, az ötödik hitelv a bálványimádás elleni intés[nek a része], s a Tóra nagyobb része ezzel az intéssel foglalkozik”.

Köszönet jár a titkárnak, de a tollnak nem

Az Örökkévaló és az emberek kapcsolatát gyakran jellemzi a Biblia az uralkodó és az alattvalók kapcsolatával¹¹, így vegyük mi is most ezt a hasonlatot!

Felmerül a kérdés ugyanis, hogy hol van az a fordulópont, amikor nem elégszünk meg azzal, hogy az uralkodónak mondjunk köszönetet és tőle kérjünk segítséget, hanem az összes titkárnak, titkárságvezetőnek, miniszternek, asszisztensnek is, amiért rajtuk keresztül jutottunk el a segítséghez. Hol a hiba ebben? A válasz az¹², hogy miközben logikusnak tűnik a gondolat, hogy nemcsak a „főnöknek” jár köszönet, hanem az alatta levőknek is, akik segítettek az utunkat, addig abszurd lenne, ha a titkár asztalától kérnénk segítséget, vagy a tollnak mondanánk köszönetet, amivel aláírta az uralkodó a kedvező rendeletet.

Vagyis, míg az önálló akarattal, döntési képességgel bíró titkárnak vagy asszisztenseknek járhat köszönet, mert siettetni vagy lassítani tudja a döntéshozatalt, addig az uralkodót körülvevő tárgyak, az íróasztal, a toll stb. csak eszköz az kezében, nem osztozik a dicsőségben. A Nap, a Hold, a természet többi erői olyanok, mint a toll Isten kezében, amin keresztül ő maga működteti a világot.

Még a sátánnak sincs szabad akarata

A zsidóságban nemcsak a természet erői, de még az angyalok sem számítanak önálló entitásnak, ők is csak eszközök Isten kezében. Az Örökkévaló spirituális teremtményei ők, akiknek egy-egy konkrét feladatuk van, amit elvégeznek, mint a robotok a „lenti” világban. A zsidóság kizártnak tartja, hogy az angyaloknak szabad akarata len-

ne¹³, hogy például képesek lennének Isten akarata ellen lázadni. Ez igaz akár a Sátánra is: ő sem tesz mást, mint ami a Teremtője rábízott akarata¹⁴. Csak az embernek van szabad akarata, hiszen csak róla mondta az Örökkévaló a teremtéskor¹⁵: „Alkossunk embert a mi képünkre, hasonlatosságunkra...”. A természet többi résztvevőjének, vagy épp az angyaloknak nincs meg a szabad akarata. Ahogy nem fohászunk a Naphoz és a Holdhoz, ugyanúgy értelmetlen az angyalokhoz imádkozni: ők nem tudják kedvesen vagy elutasítóan fogadni az imáinkat, minden az Örökkévaló kezében van.

Mindezek után újra felmerül a kérdés, hogy lehet az, hogy – noha nem jellemző a zsidó liturgiára – a fent említett imákban és néhány más imában mégis az angyalokhoz fordulunk.

Az alábbiakban látni fogjuk, hogy melyik korban mely rabbi érveltek az ilyen imák ellen és mellett, majd azt is, hogy milyen megoldások születtek napjainkig, amikor általános elfogadott az „angyalos” imák használata a liturgia egyes pontjain.

JAAKOV HARCA AZ ANGYALLAL

A babiloni bölcs: vannak dolgok, amiket az angyalok a saját belátásuk szerint tesznek

Elsőként érdemes idézni a babiloni rav Srirá gáont (906?–1006?), aki eltérően ír az angyalokról. Ő tőle Kairuán lakói arról kérdeztek, miért mondja azt a Talmud¹⁶, hogy az ember soha ne fohászkodjon arámi nyelven, „Jochánán rabbi ugyanis azt mondja, hogy azokkal, akik arámi nyelven imádkoznak, nem foglalkoznak az angyalok, mivel ők nem beszélnek ezt a nyelvet”. Csakhogy rengeteg imarészlet van, ami arámi nyelven van írva.

Válaszába a gáon azt írja¹⁷: „az ember, amikor az angyalokhoz fordul, akkor ne kérje őket arámi nyelven, de azt, amit az ember a Teremtőtől kér, azt bármilyen nyelven mondhatja... mert vannak dolgok, amiket az angyalok a saját belátásuk szerint tesznek és nincs szükségük ehhez külön engedélyre fentről... ahogy a bibliában is találjuk, hogy Jákob ősatyánk az angyalhoz fordult¹⁸: »az angyal, aki megváltott engem minden bajtól, [áldja meg a fiúkat]... « illetve Jesájá próféta azt mondta¹⁹: »...arcának angyala segítette meg őket...«... Azt is látjuk, hogy angyalok a próféták és jámborok akarata szerint cselekednek, ahogy az angyal mondja Lótnak²⁰: »Íme, figyelembe vettem ezt ebben a dologban is«... ebből az következik, hogy [bizonyos dolgokban] megadatott az angyalnak a lehetőség, hogy úgy cselekedjen, ahogy jónak látja. Valójában nem láttuk és nem hallottuk, hogy a bölcsök tartózkodtak volna attól, hogy arámi nyelven fohászkodjanak. A megszokott nyelvükön imádkoztak...”

Ne legyen ellenséged lent

A *Sibolé háleket* című könyv²¹ Avigdor Kohén Cedek rabbi (12–13. század, Bécs) nevében, Jochánán rabbinak egy másik hasonló tanítását is idézi, amelyben azt mondja²², hogy „az ember mindig fohászkodjon, hogy segítsék őt letről, hogy ne legyen ellensége fent”. RáSI²³ ezt úgy magyarázza, hogy az angyalok segítsenek neki lent, így senki nem fog fellépni ellene és az imái meghallgatásra találnak fent. Ez alátámasztja azt a nézőpontot, hogy Jochánán rabbi szerint az angyalokat be kell vonni az imába, és ezért nem lehet arámi nyelven imádkozni, amit ők nem ismernek.

Bizonyítékok az angyalok aktív szerepére

Jehudá ben Jákár rabbi (meghalt 1201–1218 között) imakönyv kommentárjában a következőket írja²⁴: „Egyesek szerint ülve mondja az ember azt az imát [amit fent idéztünk és az angyaloknak szól] *Máchniszé ráchámim* és lehet így tenni [azaz az angyalokhoz fordulni imával], hiszen a halottakhoz is fordulunk és kérjük őket, hogy imádkozzanak értünk, ahogy a Talmudban található²⁵ és emiatt szoktak kimenni a temetőbe is böjtnapon. Korábban már idéztem, ami írva van az *ágádában*²⁶, hogy az angyalok viszik be az imát az Örökkévaló színe elé és az Örökkévaló átveszi onnan. Ezek szerint az angyalok közreműködnek az imában. Abból is látszik ez, hogy a Talmud azt mondja, az ember ne imádkozzon arámi nyelven, mert az angyalok nem értik azt.”

Vagyis három forrást idéz annak bizonyítékául, hogy az angyaloknak aktív szerepe van az imával kapcsolatban, hogy olyan entitások ők, akiket fontos bevonni az imába.

Mi a különbség az elhunyt cádikok és az angyalok között?

Ezek után tér át Jehudá ben Jákár rabbi az ellenkező vélemények ismertetésére is. Ezek nemcsak arra mutatnak rá, hogy miért nem szabad szerintük az angyalokhoz imádkozni, hanem abból az is következik, hogy az angyaloknak semmiféle szabad akarata nem lehet.

„Vannak ennek ellentmondó vélemények, hiszen az egész Tánáchban nem látjuk, amikor Izraelt baj [cöresz – sic!] éri, hogy a próféták az angyalokhoz vagy a halottakhoz fohászkodtak volna, hogy ők imádkozzanak értük. Csak azt találjuk, hogy a nemzedék jámboraihoz fordultak, hogy imádkozzanak értük. Annak ellenére, hogy mégis találunk egyes forrásokat [arra, hogy halottakhoz mentek volna imádkozni] pl. a Talmud azt mondja²⁷, hogy Káléb [amikor Mózes másokkal együtt kémkedni küldi Izraelbe] az ősatyák sírjánál imádkozott Hevronban. Azonban... nagyon egyszerűen különbséget lehet tenni a halottak és az angyalok között, [hogy a halottakhoz lehet fordulni, az angyalokhoz nem], mert a cádikok a haláluk után is élőknek számítanak²⁸ [és ha az élete során lehetett kérni tőle, hogy imádkozzon, akkor a halála után is lehet ezt tenni], de az angyalokhoz nem helyes segítségért fordulni, mert ott könnyen lehet tévedni és bálványimádás tilalmába esni. Az ima mindenképpen istenszolgálatnak számít, amiről azt írja a Tóra²⁹: „Aki akármilyen istennek áldoz az Örökkévalón kívül, irtassék ki, vagyis csak Istennek szabad bemutatni áldozatokat. Kétségkívül tilos az angyaloknak áldozni, azzal a céllal, hogy segítséget kérjenek számunkra [hasonlóan nem lehet imádkozni hozzájuk]...”

Mose ben Jozséf di Trani rabbi (1500–1580), a MáBIT, a híres cfáti bölcs szintén hosszan fejtegeti ezt a különbséget³⁰, hogy egy elhunyt cádiktól miért szabad kérni, hogy imádkozzon értünk, de az angyaloktól miért nem. Mint írja, a cádik, lévén, hogy ugyanúgy hús-vér teremtmény, mint mi, ezért senkiben nem fog felmerülni az a gondolat, hogy részben osztozik az isteni hatalomban, hiszen hozzánk hasonlóan ő is ki van téve az e világi lét korlátainak. Az angyalokkal kapcsolatban azonban, akik egy másik dimenzióban léteznek, könnyen lehet abba a hibába csúszni, hogy azt hisszük, nincs is szükség Istenhez fordulni rajtuk kívül. Ezért biztos, hogy nem szabad hozzájuk fordulni imával.

Jehudá ben Jákár rabbi tanítványa a háláchában és a zsidó misztikában, Mose Náchmanidész (1194–1270) határozottan ezt az ellenvéleményt képviselte és azt írta bibliakommentárjában³¹: „hogy lehet egy teremtménynek azt mondani, »áldott [vagy te]«, hisz aki megáld egy teremtményt, vagy imádkozik hozzá, az olyan, mintha bálványt imádna.”

Nachmanidész egy kevésbé ismert *dróséjában*³² (Beszében – a szerk.) továbbá felsorolja a bálványimádásnak

SZLICHOT IMA A SIRATÓFALNÁL

a különböző fajtáit. Ebből a harmadik fajta azoké, „akik az angyalokat szolgálják... és azt gondolják, hogy vagy nekik van hatalmuk, vagy [legalábbis] képesek közvetíteni azok számára, akik őket szolgálják, ember és Isten között. Mindezt tiltja nekünk a Tóra. Szerintem még hozzájuk imádkozni ennek az elgondolásnak az alapján is tilos nekünk, ahogy a Talmud mondja [lásd lejjebb]. Ezek szerint a *Máchniszé ráchámim* imát sem lehet mondani. Úgy tűnik, Maimonidésznek is ez a véleménye.”

Nachmanidész hivatkozik egy, a Jeruzsálemi Talmudban található forrásra³³. Ott idézi a Talmud, ami írva van³⁴ „...közel van hozzánk az Örökkévaló, a mi Istenünk, valahányszor hozzá fölkiáltunk” és azt írja: „Azt mondja Judán rabbi: minden hús-vér uralkodónak vannak segítői, ha felkeresed valami bajjal, nem mehetsz hirtelen csak úgy be hozzá, hanem elmész és megállsz a kapuban, ő pedig szól valamelyik szolgának vagy családtagnak, hogy valaki áll a kapuban. Az illető vagy beengedi, vagy nem engedi be. De az Örökkévaló nem ilyen. Ha az ember bajban van, akkor [azt mondja az Örökkévaló] neki: »ne kiáltson Micháél angyalhoz, sem Gábiel angyalhoz, hanem hozzám kiáltson és én azonnal válaszolok neki«.

Jáákov ben Ábá Mári Anatoli rabbinak szintén az a véleménye³⁵, hogy nem helyes a *Máchniszé ráchámim* imát mondani, és hozzáteszi, hogy amit Jáákovnál látunk „az angyal, aki megváltott engem minden bajtól, áldja meg a fiúkat és viseljük ők is nevemet...” önmagában a kontextusból kiemelve nem értelmezhető, csak a megelőző 15-ös verssel együtt, „Isten, aki előtt atyáim jártak...” – vagyis az Istenről beszél, Ő az, aki az angyalt küldte stb. és őt kéri, hogy áldja meg a fiúkat.

Ávrahám rabbi (1186–1237), Maimonidész fia is hasonlóan ír a Biblia kommentárjában³⁶ a babiloni Száádjá gáon

(882–942) nevében a Biblia arab nyelvű fordításában³⁷. (Itt érdemes megemlíteni a szamaritánusok bibliáját, amit a saját hitelvük és ideológiájuk alapján szerkesztettek meg. Ők egy nagyon egyszerű megoldást választottak: a המלאך (*hámálách*, az angyal) szóból egy betűt (א) kihagytak, így helyette a המלך (*hámelech*, király), vagyis Istenre utaló szót használnak.)

* * *

Itt – terjedelmi okok miatt – kénytelenek vagyunk megszakítani a cikket, és az *Egység* következő számára hagyni a továbbiakat. Nem szeretném azonban, hogy bárkiben, aki a *Szlichot* imák vagy jom kipur előtt veszi kézbe a lapot kétségek ébredjenek azzal kapcsolatban, hogy elmondhatja-e ezeket az imarészeket.

Ezért szeretném hangsúlyozni, hogy ma mindenhol az a bevett szokás, hogy a hagyományos szöveggel, javítás és kihagyás nélkül mondjuk el ezeket az imákat. A számos szép magyarázat közül ennek okáról egyet szeretnék itt idézni. Ez megint csak a király elé járuló alattvaló példáját hozza: könnyen előfordulhat, hogy valaki az uralkodó előtt annyira kicsinek és jelentéktelennek érzi magát, hogy nem meri közvetlenül megszólítani, hanem egy alacsonyabb rangú segítőt kér meg, hogy tolmácsolja a kérését. Égyértelmű, hogy ennek oka csak a szerénység és semmiképpen nem annak az elismerése, hogy hatalom lenne a kezében. Így vagyunk mi is, amikor a Királyok Királyától kérünk áldást és megbocsátást a következő évrünk.

Kívánom, hogy legyenek mindenkinek eredményesek az imái, és az Örökkévaló küldjön mindannyiunkra áldást, közvetlenül!

Legyünk jó évre beírva és bepecsételve!

¹ Lásd *Sulchán áruch OC 581:1*; ² Budapest 2019, 19. oldal (az első nap); ³ *Uo.* 50. oldal; ⁴ *Uo.* 157. oldal; ⁵ *Uo.* 161. oldal; ⁶ *Sámson fohásza – Engesztelőnap imarendje* 404. oldal; ⁷ Az alábbi témában lásd *Jeshurun* folyóirat 36. kötet 828–867. oldal; ⁸ *A bálványimádás törvényei* 1. fejezet. Lásd még *Likuté szichot* 20. kötet 15–19. oldal; ⁹ Lásd *1Mózes 4:26*. és RáSI kommentárjában *uo.*; ¹⁰ *Szánhedrin* 10. fejezet; *A zsidó tudományok VI. kötet* 33. oldal; ¹¹ Például *3Mózes 25:55*; *Zsoltárok 22:29*; ¹² *Derech micvotchá, Milá* 3. paragrafus (6a–b.); ¹³ Lásd még *Tánjá* 39. fejezet eleje; ¹⁴ Lásd még *uo.* 9. fejezet vége; ¹⁵ *1Mózes 1:26*; ¹⁶ *Sábát* 12b.; ¹⁷ *Ocár hágöonim, Sábát* 5–7. oldal; ¹⁸ *1Mózes 48:16*; ¹⁹ *63:9*; ²⁰ *1Mózes 19:21*; ²¹ 282. fejezet végén; ²² *Szánhedrin* 44b.; ²³ *Uo.*; ²⁴ *Pérus hátfilót vohábráhot* 1. kötet 73. oldal; ²⁵ *Támit* 16a.; ²⁶ Lásd RáSI a *Sábát* 12b-hez; ²⁷ *Szotá* 34b.; ²⁸ *Bráhot* 18a. végén; ²⁹ *2Mózes 22:19*; ³⁰ *Bét Elokim, Sáár hátfilá* 12. fejezet; ³¹ *1Mózes 46:1* – 1. kötet 251. oldal eleje Chavel héber nyelvű kiadásában; ³² *Kitvé RáMBán* 1. kötet 171. oldal; ³³ *Bráhot* 9:1; ³⁴ *5Mózes 4:7*; ³⁵ *Móláméd hátfilmidim, Jitro* – 68a.; ³⁶ *uo.*; ³⁷ *uo.*

A KATTLER-FÉLE LEGENDA ÉS VALÓSÁG

A JÓSIKA UTCAI ORTHODOX IMAHÁZ TÖRTÉNETÉNEK NYOMÁBAN

CSEH VIKTOR *írása*

Az Erzsébetváros közepén, de mégsem a különösebben frekvenciált részén, magasabb bérházak szorításában áll a Jósika utca 4-es számú épülete, mely bár évtizedekig málladozott, falai még romosan is őrizték az eredeti formákat. A középre épített széles kapu mellett egy utcára nyíló ajtó van, mely fölött a szemfülesebb járókelők egészen a nem oly rég történt renoválásig betűzhették az öt rozsdás kampósszeg tartotta korrodált fémre, hogy: „Budapesti Ort. Izraelita Hitközség Fiók Imaháza”. – A Judapest anno felgöngyölíti az imaház történetét.

Egy imaház legendája

„Száz éve már, hogy a házban élt egy család, Kattlerék, övük volt a ház a földszinti kalapgyárral együtt. A kislány átfordult az emeleti korláton, leesett, meghalt. Szülei imaegyesületet alapítottak az emlékére, s a földszinti helyiséget, ahol addig kalapokat készítettek, templommá alakították, úgy is hívják: »Kattler Erzsébet-imaház.«”¹ – Tragikus, ugyanakkor megkapó története ez a majd’ 120 éves Jósika utcai imaháznak, ugyanakkor részben csupán egy mese.

A Jósika utcai emléktábla

Az épület udvari homlokzatán 1931 nyarán – a héber dátum szerint 5691. támuz 8-án – magyar-héber nyelvű emléktáblát helyeztek el az imaház tagjai: „Ezen templomot Kattler Bernát [Dov ben Jom Tov] és neje, sz. Klein Josefa [Feszl bát Rizl] korán elhunyt egyetlen gyermekük Kattler Erzsébet [Eszter bát Feszl] emlékére alapították 1895. évben. Hirdesse ezen emléktábla az alapítók nevét és áldozatkészségét, melyet a Kattler Erzsébet jótékonyági egyesület örökre szeretettel fog megőrizni.”²

Kevés zsinagógai és még kevesebb imaházi emléktábla maradt az utó-

korra, ráadásul szinte teljesen érintetlenül. Ezek közül az egyik a Jósika utcai Kattler-féle imaházé. A táblát hitelesnek gondolnánk, ám csupán eredeti. Jóllehet, a sorok között felsejlik a kis Erzsébet szerencsétlensége, azonban a valóság az, hogy Kattler Erzsébet nem volt kislány, Kallós Bertalan királyi mérnök, kazánbiztos felesége volt és 1899 nyarán, hosszas szenvedés után 18 éves korában hunyt el.³ Vagyis az imaházat nem alapíthatták 1895-ben, legalábbis nem Kattler Erzsébet emlékére.

Mire utalhat az 1895-ös évszám?

A táblán olvasható 1895-ös évszám minden bizonnyal az Izraelita Valóságos Önképző és Önszegélyző Egylet alapításának évét jelöli, melyben Kattler Bernát is jelentős szerepet vállalt. Az egylet – Lilienthal Ignác szervezőbizottsági tag által kiküldött alakuló közgyűlés nyilvános meghívója szerint – 1895. augusztus 4-én, vasárnap kezdte meg működését a Király utca 3. szám alatt.⁴ Elnöke dr. Rakonitz Gyula (1860–1934), az orthodox hitközség egyik prominense lett; sokat költözött a következő évben már a Király utca 16. alatt

székel, 5 1898-tól a Kertész utca 55.-ben, 6 1903-tól pedig a Dob utca 53.-ban működött.⁷

Az egyesület tevékenységéről nem maradt fenn túl sok információ, annyit mindenesetre tudni lehet, hogy 1902-ben a vezetőség – több száz más fővárosi és országos egyesülethez hasonlóan – küldött egy koszorút Kosuth mauzóleumára.⁸

A tüdőbetegek megsegítésére

Akárhogyan is, az 1904 őszi híradások szerint Kattler Bernát és neje 2100⁹ koronás alapítványt tett a fiatalon elhunyt leányuk emlékére, melynek kamatait a szegény sorsú tagság tüdőbeteg gyermekeinek segítésére fogják felhasználni (vagyis Kattler Erzsébet valamiféle tüdőbajban hunyt el), az első évre pedig külön 142 koronát bocsátott a tüdőbeteg gyermekek gyógyítására. Ezenfelül pedig 500 korona értékű templomi ezüst dísz tárgyat ajándékoztak az egyesületnek, ugyanekkor Kattler azt is bejelentette, hogy saját házában – de nem a gyár helyén – imaházat épít az egyesület részére, ami 10 ezer koronájába fog kerülni.¹⁰

Az építkezésre – vagyis a Jósika utca 4. alatti ház jobb oldalán, az utcáfronti helyiség átalakítására – a főváros magánépítési bizottsága 1905. február 6-ai ülésén adott engedélyt.¹¹ Azonban arról, hogy az imaház pontosan mikor készült el, hivatalos híradás nem található.

A fővárosi *Czím- és lakásjegyzék* 1906 májusától 1907. ápriliséig felölölő kötetében jelenik meg először, hogy az Izraelita Vallásos Önképző és Önszegélyző Egyesület imahelyisége a Jósika utca 4. szám alatt van (az irodája pedig a Nyár utca 28.-ban), illetve, hogy az egyesület elnöke már nem Rakonitz doktor, hanem Kattler.¹²

Érdemes megemlíteni, hogy a Jósika utca 4. – az alapítvány mellett – a későbbiekben is gyámolította a tüdőbetegeket, például 1908-ban az egyesületi imaházban Kattler úr 50, Rosenfeld Lajos pedig 5 koronát adományozott a József főherceg tüdőbetegek szanatóriuma részére.¹³ 1916-ban pedig Kattler Bernát és felesége volt az első, aki (8000 koronás) ágyalapítványt létesített a Bródy József és neje, született Weiszburg Fanny Tüdőbeteg Gyógyintézmény javára.¹⁴

De ki is volt Kattler Bernát?

A fentiekből kirajzolódik, hogy Kattler Bernát (1858–1947) egy jómódú kalapgyáros volt, aki szívesen áldozott vagyonából a közügyekre és jótékonyásra is. Egy korai újsághirdetés tanúsága szerint Kattler 1878-ban alapította meg női szalma- és nemezkalap gyárát, melynek készletéből a Károly laktanya (ma: Városháza) Károly (ma: Bárczy István) utca oldalán lehetett válogatni. Az üzlet növekedésével 1890 körül a gyárrészleg a Jósika utca 4. szám alá,¹⁵ egy akkoriban még földszintes épületbe költözött.¹⁶ 1894-ben Hajdúnánáson nyitott fióktelepet.

Kalapjaival 1896-ban részt vett a millenniumi kiállításon, ráadásul pavilonját még az uralkodó, I. Ferenc József király is megtisztelte, s állítólag úgy búcsúzott Kattlertől, hogy: „Nagyon szép kiállítás, nagyon meg vagyok elégedve.”¹⁷ Ebben az évben egyébként a Jósika utcai gyárban egy 12 lóerejű motor és 15 munkás készítette a különböző fejfedőket.¹⁸

Nagykároly (Carei, Románia) született volt, s az ottani hetilap, a *Nagykároly és Vidéke* többször is elismerően szólt róla, így például 1905-ben, amikor Kattler Bernát és felesége,

született Klein Josefin (1862–1930) – kinek apja, Klein Lázár egyébként törökkoppányi földbirtokos volt¹⁹ – az ezüstlakodalmukat ünnepelték, akkor azt írták róla: „Kattler Bernát teljesen szegény szülők gyermeke volt, szorgalmával és becsületességével szép vagyona tett szert és nagy szolgálatot tett a magyar iparnak, mert a kalapgyártás terén ennek jó hírnevet szerzett.”²⁰

A saját kezdeményezésére alapított egyesület mellett több évtizedig a Báró Hirsch Mór Betegségélyező Egyesület pénztárosa volt.²¹ 1906-ban a Magyar Takarékpénztár és Bank Rt. alelnökének választották.²² 1913-ban pedig a Magyarországi Nőikalap Gyárosok és Készítők Országos Szövetsége választotta díszelnökké Kattlert.²³

Az első világháború után fokozatosan visszavonult a munkától, 1920-tól a kalapgyár az ő nevét meghagyva, Marmorstein Sándor mint „utód” működtette, Kattler pedig feleségével a Szondy utca 95. szám alatti bérházukban élt.²⁴

Kattler úr időnként megfordult a Dohány utcai neológ nagyzsingagógában is, ahol például 1928 szukkotkor 1100 pengőt *snóderolt* különböző jótékony célokra: „Kattler Bernát, aki maga is külön templomot tart fenn a fővárosban, ezzel a cselekedetével újabb tanújelét adta jó zsidó szívének és áldozatkészségének.”²⁵

A háromtagú Kattler család – a társadalmi és vagyoni rangjukhoz képest – egyszerűnek mondható sírreléket a Kozma utcai központi izraelita temetőben, a 13/A jelű parcellában egy hosszú évtizedek óta burjánzó borostyán indái rejtik el.

Kattler Erzsébet nevének megörökítése

Az Izraelita Vallásos Önképző és Önszegélyző Egyesület különböző okoknál fogva, de végül megszűnt, helyesebben Kattler Erzsébet Jótékony Egyesület (Templomegyesület) néven született újjá, melynek az alapszabályzatát 1914 tavaszán hagyta jóvá a belügyminisztérium.²⁶ Egy sajtóforrásból pedig az derül ki, hogy az imaház héber neve „Bes HaKneses

1892-ES HIRDETÉS A BUDAPESTI CZIM- ÉS LAKÁSJEGYZÉKBEN

	Női szalma- és nemezkalap-gyár
	KATTLER BERNÁT BUDAPEST Raktár: IV., Károly-utca 6. és 7. szám. Gyár: VII., Jósika-utca 4. sz.
Gyárban mindenemű csipke-, jait-, bársony-, nemez-, szalma-, posztó-, bieber-, peluche- és velour-kalapok úgy díszítve, mint díszítetlenül az idényeknek megfelelőleg mindenkor a legújabb irányadó budapesti, bécsi, berlini és párisi divát szerint készítettek, melyek nagybani és kicsinybani eladásra berendezett fizethelyiségekben dúsz választékban tartatnak raktáron és a legolcsóbb gyári árakon kaphatók.	
Alapítva 1878. Divatlapokkal kívánatra ingyen és bérmentve szolgálók.	

Ohel Ester”²⁷ – Kattler Erzsébet zsidó neve után „Eszter sátra” volt.

Az első világháború óriási terhet rótt mindenkire, mely közös terhet Kattler Bernát és felesége is próbálták enyhíteni az egyének szintjén. A Kattler házaspár röviddel a háború kitörése után felhívást intézett az egylet tagjai számára, hogy ahol a férjek katonai szolgálatra vonultak, számukra a családok nagyságához mérten pénzségélyben részesülnek.²⁸ Kattlerék jótékonyága azonban újfent nem állt meg a templomegylet határain, Kattler Bernát vezetésével – többek között dr. báró Hatvany Lajos (1880–1961) mecénás és Platschek Vilmos (1869–1944) posztónagykereskedő közreműködésével – megalapították az Önkéntes Élelmiszerosztó Társaságot, s Bárczy István (1866–1943) polgármesternél bejelentették, hogy amit korábban a Népszegítő Iroda útján tettek, hogy naponta több mint ezer családnak adnak húst és fűszereket, azt ezentúl társaság formájában teszik.²⁹

A polgármester segítségével az élelmiszerosztó önkéntesei a Városháza Gerlóczy utcai oldalán, a XIII-as bolthelyiségben teljesítették a felebaráti szeretet micváját, méghozzá naponta egyre nagyobb mértékben. Egy beszámoló szerint 1914 tél elején a rászorulókat mintegy 40–50%-a zsidó volt.³⁰ A nagyszabású segélyakció végül 1915 március végén – az abnormális élelmiszerárak miatt – kénytelen volt beszüntetni a munkáját, azonban ki kell emelni, hogy rövid, mintegy fél éves fennállása alatt 600 ezer élelmiszercsomagot osztottak ki,³¹ mely több mint 116 ezer család majdnem 350 ezer tagját segítette a háború kezdetén.³²

A források pedig arról tanúskodnak, hogy az imaház tagjai az első világháború után is összefonódtak az ételadományozással, például 1922-ben, az őszi nagyünnepek alkalmával több százezer koronát *snóderoltak* össze, hogy a téli hónapokban ingyen kenyeret oszthassanak majd a környék rászorulóinak.³³

Nevek az imaházi padokból

1935-ben, az Országos Tomché Jesivósz³⁴ tizenöt éves évfordulójakor

az orthodox rabbik felhívást tettek közzé, hogy egy nyár eleji szombaton minél többen adományozzanak a hazai jesivákat támogató nemes ügynek. A gyűjtés kapcsán a *Zsidó Újság* felsorolta azokat a zsinagógákat és imaházakat, melyekben felajánlások történtek, egyúttal közölte az adományozók nevét is, mely majd száz év után értékes dokumentum arra vonatkozólag, hogy kik jártak egy-egy imaházba. Ez alkalmából, a Jósika utcai imaházból a következő neveket ismerhetjük meg: Hirschler Nándor, Heim János, Glück Ignác, Grünfeld Fülöp (ők 3–3 pengőt adományoztak), Dévai Márton, Gáspár Lajos, Garai Kálmán, Engel Henrik, Hermann Gyula, Hermann Emil, Szegeő Lajos (2–2 pengővel), Fixler Miksa (1,50 pengővel), Altmann Sándor, Deutsch Ignác, Deckner József, Fisch Sámuel, Lindenfeld Salamon, Weisz Gyula, Meisels Manó (1–1 pengővel), Binéth Manó, Schück Mór, Sonnenschein N., Weisz Sándor, Vadász N. (50–50 fillérrel).³⁵

A vészkorszak utáni újjászervezés

A Jósika utcai imaházat 1944-ben a nyilas csőcselék teljesen kifosztotta. A felszabadulás után egy árva pad sem maradt itt. A közösség tragikus módon megfogyatkozott, azonban a túlélők ájtatossága és áldozatkészsége mit sem változott. Puritán körülmények között, de annál bensőségesebb módon kezdték újból a mindennapi imádkozást. Reggel és este is összegyűltek, dicsérték az Örökkévalót és tanultak.³⁶ A vészkorszak utáni években a haláláig Teller Mayer (1899–1965) volt az imaház elnöke,³⁷ a rabbi pedig Singer Dezső volt.

1965 tavaszán, ros chodes niszán szombatján (április 3-án) Singer rabbi vezetésével a „zsúfolásig megtelt” imaházban ünnepelték a fennállásuk 60. évfordulóját.³⁸ Ez a híradás egybevág azzal a feltevéssel, hogy az imaházat 1905-ben kezdték el használni, azonban rögtön kételkedésre ad okot az Új Élet következő évi híradása, mely szerint 1966 őszén, *Lech-Löchá* szombatján ünnepelték az imaház fennállásának 70. (sic!) évét, melyen

megjelent a közösség három törzstagja, az akkor 92 éves Goldschmidt Sándor, a 87 éves Zauberer Jakab és Rubinstein Herman. A szervezés Helfer Tibor – Teller úr után megválasztott – elnök, Vadász László, Szabolcsi Zoltán, Lefkovits Bernát és Schwalbe Ernő érdeme volt. A taní-

FOTÓ: MÚLT ÉS JÖVŐ

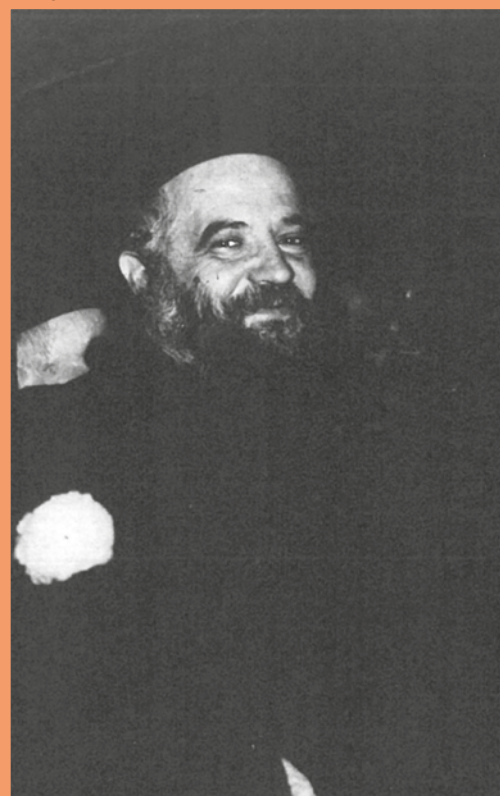
HELPER TIBOR A KATTLER IMAHÁZBAN

tást pedig Back rabbi, az énekszólamokat Goldberger László adta elő.³⁹

Vagyis egy évvel később a rabbiteendőket már nem Singer rabbi, hanem Back Mór (Reb Majse, 1906–1994/5755. kislév 9.) látta el, akiről, ahogy egy másik helyen írták: „nem mulasztja el, hogy szeretetvendégségek alkalmával drósét ne mondjon. Fejtegetéseit nagy figyelemmel hallgatják, mert nincs olyan tag közöttük, aki ne volna jártas a szentírások rengetegében és ne hallgatná szívesen és elmélyedten a bölcs szavakat.”⁴⁰

FOTÓ: MAOIH

BACK RABBI

A hit önzetlen örei

Pontosan akárhány éves is legyen az imaház, a tagok nem felejtették el, hogy nem elég naponta szolgálni az Örökkévalót, de a környezetnek is méltónak kell lennie ehhez. Ezért aztán a túlélő tagság az anyagi erején felül áldozott az imaház rendbehozatalára, melyet a Budapesti Izraelita Hitközség Ortodox Tagozata is támogatott, pénzbeli segítségen túl új padokkal és egyéb felszerelési tárgyakkal. A korhadt fapadlót parkettára cserélték és gondoskodtak a megfelelő fűtésről is. Az imaház újraavatóját 1969 nyarán, év hónap 11-én, *sábosz náchámukor* tartották a kidus keretében. A jeles eseményen megjelent Weisz Márton orthodox főrabbi, illetve Majer Izrael brooklyni rabbi, a tagozat részéről üdvözlő beszédet mondott Muncsik Gyula és Groszberg Jenő. Az imaház rabbi-ja, Reb Back méltatta az újjáépítésben nagy munkát végző Helfer Tibort, Schwalbe Ernőt, Weisz Gyulát és Polgár Gézát.⁴¹

A hatvanas években még több ifjú is itt ünnepelte *bár micvóját*, s a hetvenes években is számos örömteli esemény helyszíne volt az ima-

ház, 1972-ben Back rabbi itt köszöntötte fel 80. születésnapja alkalmából Radó Ernő aranydiplomás tanítót,⁴² két évvel később a közösséghez tartozó Grünstein Tamás fiának *briszét* tartották Back rabbi lakásán.⁴³

Aztán a hetvenes évek második felétől a Jósika utcai imaház neve egyre gyakrabban a gyászrovatban sze-

repelt. 1978-ban 79 évesen elhunyt Rudas Ödön⁴⁴ és a 67 éves Pintér Jenő,⁴⁵ akiket rövid halálhírükben mint hűséges híveket, napi templomjárókat írtak le. Alig egy évvel később Pintér Jenő 80 éves felesége sírja mellett mondott Kádist Helfler úr,⁴⁶

majd néhány hónap múlva az imaház egyik előjáróját, Lefkovits Bernátot,⁴⁷ fél évvel később pedig a 80 éves Weiner Kornélt kísérték utolsó útjára.⁴⁸ Az elhunytakat egyaránt temették a Gránátos (ma: Csucsor) utcai orthodox temetőbe és a Kozma utcai központi izraelita temetőbe.

1980 tavaszán Back rabbi és felesége az Egyesült Államokba települt a leányukhoz. A közösség jelentős csökkenésére utal, hogy 1984 elején a tu bisváti ünnepséget Helfer Tibor vezetésével a Jósika utcai imaház tagjai a Bikur Cholim zsinagógai közösséggel együtt tartották a Dessewffy utcában.⁴⁹ Ugyanez ismétlődött meg a következő évben,⁵⁰ majd az egyik utolsó Jósika utcai imaház híre 1993-ból így hangzik: „Weisz Gyula, a Jósika utcai orthodox imaház gondnoka és legrégebbi tagja elhunyt. A Gránátos utcai temetőben helyezték örök nyugalomra.”⁵¹

A nyolcvanas évek közepén Helfer úr és a Jósika utcai közösség maradékának többsége a Dessewffy utcai zsinagógához csatlakozott. Most pedig majd negyven évnyi szünet után új fejezet nyílik az Ohel Eszter stílusban.

¹ Bacska Sándor, „Minjen Budapestén”, *Múlt és Jövő*, 1993. 4. évf. 2. szám, 111. old.; ² A Jósika utcai imaház földszinti udvarrészén elhelyezett tábla magyar nyelvű szövege, szögletes zárójelben a személyek héber nevének átírásával.; ³ „Halálózások”, *Pesti Hírlap*, 1899. 21. évf. 193. szám, 9. old.; ⁴ „Meghívó”, *Magyar Hírlap*, 1895. 5. évf. 195. szám, 14. old.; ⁵ „Meghívó”, *Magyar Hírlap*, 1896. 6. évf. 80. szám, 13. old.; ⁶ „Izraelita vallásos önképző és önszegélyző egyesület”, *Budapesti Czim- és Lakjegyzék*, 1898. 10. évf. 342. old.; ⁷ „Izraelita vallásos önképző és önszegélyző egyesület”, *Budapesti Czim- és Lakjegyzék*, 1903. 14. évf. 356. old.; ⁸ „A Kossuth-ünnep – Koszoruuk”, *Magyar Nemzet*, 1902. 21. évf. 223. szám, 7. old.; ⁹ Egy másik híradás szerint a Kattler házaspár 1000 koronás alapítványt tett és 400 korona értékben adományozott zsinagógai kezgyszereket. Lásd: „Egyesületek – Az Izraelita Vallásos Önképző Segélyző Egyesület”, *Pesti Napló*, 1904. 55. évf. 255. szám, 15. old.; ¹⁰ „Hirek – Jótékony alapítvány”, *Egyenlőség*, 1904. 23. évf. 40. szám, 11. old.; ¹¹ „Fővárosi ügyek – A magánépitési bizottságnak februárius 6-iki ülésén”, *Építő Ipar*, 1905. 29. évf. 7. szám, 58. old.; ¹² „Izraelita vallásos önképző és önszegélyző egyesület”, *Budapesti Czim- és Lakjegyzék*, 1907. 18. évf. 407. old.; ¹³ „Hirek – Ünnepi adakozás a József főherceg tüdőbetegke szanatóriuma részére”, *Egyenlőség*, 1908. 27. évf. 41. szám, 12. old.; ¹⁴ „Hirek – Új alapítványok”, *Egyenlőség*, 1916. 35. évf. 45. szám, 10. old.; ¹⁵ „Kalap-raktárak”, *Budapesti Czim- és Lakjegyzék*, 1890. 6. évf. 356. old.; ¹⁶ Az első emeleti toldalék építése 1893-ban került fel először komolyabb szándékkal. Lásd: „Fővárosi ügyek – A fővárosi középítési bizottság...”, *Építő Ipar*, 1893. 17. évf. 10. szám, 47. old.; ¹⁷ „A király a kiállítás”, *Fővárosi Lapok*, 1896. 33. évf. 135. szám, 5. old.; ¹⁸ „Kalapiparunk ügyében”, *Széki Hírlap*, 1896. 1. évf. 93. szám, 3. old.; ¹⁹ „Klein Lázárné sz. Stern”, *Pesti Hírlap*, 1897. 19. évf. 183. szám, 12. old.; ²⁰ „Hirek – Ezüstlakodalom”, *Nagykároly és Vidéke*, 1905. 22. évf. 26. szám, 2. old.; ²¹ „Hirek – A báró Hirsch Mór betegsegélyező egyesület”, *Egyenlőség*, 1891. 10. évf. 13. szám, 11. old.; ²² „Hirek – Új pénztintézet a fővárosban”, *Nagykároly és Vidéke*, 1905. 23. évf. 24. szám, 3. old.; ²³ „A Magyarországi Nőikalap Gyárosok és Készítők Országos Szövetsége”, *Budapesti Hírlap*, 1913. 33. évf. 284. szám, 36. old.; ²⁴ „Kattler Bernát”, *Budapesti Távbeszélő-hálózatok betűrendes névsora*, 1920. május, 262. old.; ²⁵ „Kronika és Szemle – Kattler Bernát adománya”, *Múlt és Jövő*, 1928. 18. évf. 11. szám, 404. old.; ²⁶ „Kattler Erzsébet jótékony egyesület”, *Budapesti Közlöny*, 1914. 48. évf. 116. szám, 3. old.; ²⁷ „Ahasver Golem, „Bes HaKneses Ohel Ester.””, *Budapesti Hírlap*, 1917. 37. évf. 112. szám, 8–9. old.; ²⁸ „A háborus ország – A segítő-akció”, *Pesti Napló*, 1914. 65. évf. 196. szám, 3. old.; ²⁹ „A társadalmi segítő-akció”, *Pesti Napló*, 1914. 65. évf. 203. szám, 10. old.; ³⁰ „Hirek – Az élelmiszerosztás”, *Egyenlőség*, 1914. 33. évf. 52. szám, 14. old.; ³¹ „Az élelmiszerosztó megszűnik”, *Pesti Hírlap*, 1915. 37. évf. 87. szám, 8. old.; ³² „Az élelmiszerosztó feléve”, *Világ*, 1915. 6. évf. 43. szám, 11. old.; ³³ „Az inség leküzdése – Ingyen kenyér”, *Egyenlőség*, 1922. 41. évf. 39. szám, 4. old.; ³⁴ Az Országos Tomché Jesivosz 1920-ban alakult meg Győrött, azzal a feltevéssel, hogy új jesivákat alapítson, a meglévőekben pedig menzát és internátust állítson fel, hogy megkönnyítse a Tóránt tanuló böcher ifjúság életkörülményeit.; ³⁵ „Tomché Jesivosz-Sabosz felajánlások Budapestén III.”, *Zsidó Újság*, 1935. 11. évf. 25. szám, 8. old.; ³⁶ Nádor Jenő, „A mi kis templomunk”, *Új Élet*, 1969. 24. évf. 17. szám, 12. old.; ³⁷ „Halálózás – Teller Mayer”, *Új Élet*, 1965. 21. évf. 6. szám, 6. old.; ³⁸ „Hirek – A BIH ortodox tagozatának Jósika utca 4. szám alatti imaháza”, *Új Élet*, 1965. 21. évf. 8. szám, 6. old.; ³⁹ „Hirek – A Jósika utcai templom 70 éves”, *Új Élet*, 1966. 22. évf. 22. szám, 6. old.; ⁴⁰ MINT A MI KIS TEMPLOMUNK.; ⁴¹ „Hirek – Az újjáalakított Jósika utcai templom átadása”, *Új Élet*, 1969. 24. évf. 16. szám, 6. old.; ⁴² „Hirek – Jubileum”, *Új Élet*, 1972. 27. évf. 15. szám, 6. old.; ⁴³ „Hirek – Brisz miló”, *Új Élet*, 1974. 29. évf. 4. szám, 6. old.; ⁴⁴ „Halálózás – Rudas Ödön”, *Új Élet*, 1978. 33. évf. 3. szám, 6. old.; ⁴⁵ „Halálózás – Pintér Jenő”, *Új Élet*, 1978. 33. évf. 22. szám, 6. old.; ⁴⁶ „Halálózás – Pintér Jenőné”, *Új Élet*, 1979. 34. évf. 1. szám, 6. old.; ⁴⁷ „Halálózás – Lefkovits Bernát”, *Új Élet*, 1979. 34. évf. 6. szám, 6. old.; ⁴⁸ „Halálózás – Weiner Kornél”, *Új Élet*, 1979. 34. évf. 17. szám, 6. old.; ⁴⁹ „Fák újéve ünnepségek – A Dessewffy utcai Bikur Cholim”, *Új Élet*, 1984. 39. évf. 4. szám, 6. old.; ⁵⁰ „Fák újéve ünnepségei – A Dessewffy utcai imaházban”, *Új Élet*, 1985. 40. évf. 5. szám, 2. old.; ⁵¹ „Akik eltávoztak... – Weisz Gyula”, *Új Élet*, 1993. 48. évf. 7. szám, 6. old.

MÚLTBÓL A JÖVŐBE: osztálytalálkozó a Pesti Jesivában

STEINER ZSÓFIA írása

A Pesti Jesivát Oberlander Báruch rabbi alapította 1998-ban a Vasvári Pál utcai zsinagóga épületében – ott, ahol a háború előtt is jesiva működött. A jesivában tanuló bócherek kettős céllal érkeztek: egyrészt, hogy rabbinikus tanulmányaikat folytassák, másrészt, hogy segítsék a zsidó közösség életét: tanítsanak, programokon vegyenek részt és kapcsolatot létesítsenek a gyökereiktől eltávolodott zsidókkal. A Pesti Jesiva második évfolyamának tanulói közül látogattak most Budapestre öten, hogy a hákél, az összegyülekezés évének tiszteletére újra találkozzanak ott, ahol egykor együtt tanultak.

Néhány héttel ezelőtt a második Pesti Jesiva osztály néhány tagja úgy döntött, visszatérnek a „tett színhelyére” egy rögtönzött osztálytalálkozóra. Öt egykori diák: Yochanan Posner, Meir Moscovitz, Shmuly Slavin, Shlomo Rappoport és Naphtali Marrus egy hosszú hétvégére Budapestre látogatott.

Az osztálytalálkozó érdekessége volt, hogy ugyan öten érkeztek, valójában hatan vettek részt rajta – ugyanis ennek az osztálynak volt a tanulója Köves Slomó rabbi is, aki nagy örömmel fogadta régi barátait, és büszkén mutatta be nekik az elmúlt 23 év fejlődését. „Van, akit nem láttam húsz éve, de úgy tudtuk folytatni a beszélgetést, mintha tegnap találkoztunk volna” – meséli a rabbi. „Ami a közösséget illeti, nagyon jó volt azt hallani tőlük, hogy mennyi minden változott, milyen sokat fejlődött a zsidó élet, az EMIH, Budapest. Amikor az ember napról napra látja, akkor nem érzi annyira ezt a fejlődést, és nagyon jól ez a visszacsatolás olyanoktól, aki több, mint húsz éve nem jártak itt.”

„Visszatérni és látni, hogy hány olyan projekt, amit annyi évvel ezelőtt elkezdtünk, még mindig működik, és hatásunk még mindig érezhető Budapesten, ez nagyon megható és szívmengető” – mondja Yochanan Posner, aki hét gyerekével és feleségével egy amerikai kisvárosban él és dolgozik Chábád küldöttként.

Azt, hogy a Pesti Jesiva hatása mennyire érződik még most is a zsidó életben, Köves rabbi is megerősíti:

„Sok minden mai napig is a Pesti Jesiva alapján működik – a péntek esti kidusok, ami minden zsinagógában van már, a Vasváriból indult ki, ugyanúgy, ahogy a nuszách, a dalok, amiket éneklünk. Az asztaliáldás-füzetet az egyik most visszalátogatott diák, Yochanan Posner rakta össze. Nagyon nagy hatása volt az életünkre annak az egy évnek.”

A Vasváriban tartott péntek esti imára és vacsorára – bár a nyári időszak miatt sokan nem voltak Budapesten – rengetegen eljöttek, hogy fölidézzék a közösen töltött időszakot és találkozzanak régi ismerőseikkel. „Olyan volt,

mint egy időutazás” – meséli Nádas Kata, aki éveken át járt a Vasváriba és azóta is aktív tagja a budapesti zsidó életnek. És akivel az itt kötött barátságunk azóta is tart... „Rengeteget tanultam a Vasváriban. Héberül írni-olvasni Meir Moscovitz tanított meg. Fantasztikus volt újra találkozni vele és a többiekkel is.”

„A Pesti Jesiva segített a Chábád Lubavicsnak, hogy nyisson a közösség széles rétege felé” – mondja Oberlander rabbi az osztálytalálkozó kapcsán. „Nagyon megható volt a péntek esti találkozón, ahova eljöttek olyanok, akik annak idején, az ezredfordulón a Vasváriba jártak, ahogy felidéztek, hogy hogy segítettek őket a bócherek megismerni a gyökereiket és kialakítani a zsidó identitásukat, ami ma is kíséri őket és ami ahhoz vezetett, hogy nekik is zsidó családjuk legyen, amiben a gyerekeiket zsidó szellemben nevelik.”

„A magyarországi zsidók nagyon tájékozott, intellektuális emberek, az órák, amiket tartottunk nekik, a kérdések, amiket föltek, nagyon tanulságosak és erőteljesebbek voltak” – mondja a főntebb már említett Moscovitz rabbi, akit régi tanuló társa és barátja, Köves rabbi hívott a Pesti Jesivába 23 évvel ezelőtt. „Nagy öröm volt találkozni azokkal, akiket itt ismertünk meg és eljöttek péntek este a Vasváriba, hogy lássanak minket. Eszembe juttatták a közös tanulásainkat, a keddi kabbala órákat, a személyes tanulásokat.”

Moscovitz rabbi, aki Chicagóban él, egyébként később még egy fél évre visszatért Magyarországra. Mint mondja, az itt tanultak az egész életére kihatnak:

„Oberlander Báruch rabbi fantasztikus tanár volt, ő egy rendkívül nagy tudású ember. Azóta is nagyra értékelem, hogy tőle tanulhattam, még mindig gyakran keresem meg őt bonyolult halachikus kérdésekkel. Nagyon különleges idő volt, amit a Pesti Jesivában töltöttünk.”

„Az az év valóban formatív volt számomra. Olyan életheke, amiből ma is merítek. Kapcsolatban maradtam néhány olyan emberrel, akikkel Budapesten találkoztam. Vannak, akik örökre a barátaimmá váltak. Egyesek, akikhez még mindig kötődöm, kívülről érkeztek, mint én, mások itteni magyarok voltak”

– mondja Posner rabbi, amikor arra kérem, idézze föl a legemlékezetesebb dolgot az itt töltött évéből.

„Nehéz választani a sok emlékből, de ami most eszembe jut, bár lehet, hogy nem ez volt a legjelentősebb, mégis nagyon meghatározó számomra. Budapesten voltam, amikor Oberlander Lézer megszületett és ott voltam a brisén. Én takarítottam ki a Vasvárit, hogy szépen fogadjuk a vendégeket. És itt vagyunk most, 23 évvel később: ezen a héten ünnepeltük Lézer eljegyzését, a menyasszonya ráadásul a lányom középiskolai osztálytársa.”

„Nagyon hálás vagyok még ma is, hogy kiválasztottak, hogy része lehessen ennek a különleges élménynek Budapesten” – folytatja Posner rabbi. „Bár 23 év eltelt, még mindig nagyon kötődöm ide, azokhoz az emberekhez, akikkel Budapesten találkoztam, és az ahhoz a közösséghez, amely része voltam Budapesten. Még mindig úgy érzem, mintha része lennék a közösségnek, bár 23 éve nem éltem itt.”

„Egyrészt ismerős volt a helyszín, az emberek, az iskola. Ugyanakkor minden olyan más volt, minden annyit fejlődött, és ez gyönyörű” – mondja Posner rabbi. „Amikor 23 évvel ezelőtt idejöttünk, úgy éreztem, olyan helyet látok, amely éppen kifelé jött a kommunizmus és a szovjetek sötét befolyása alól. Rengeteg lehetőség volt a fejlődésre. Most visszatérve láttuk a rengeteg fejlődést, és hogy még mindig itt van az a potenciál. Nagyon várom, hogy az elkövetkező évtizedekben újra és újra visszatérjek, hogy részt vegyek a budapesti zsidó közösség gyönyörű fejlődésében, Oberlander Báruch rabbival, Batsheva rebecennel, Köves Slomóval, mindazokkal, akikkel találkoztam, az összes fantasztikus emberrel.”

„Nagyon aktív volt a csoportunk, péntek esti vacsorák, a hanukai gyertyagyújtás, purim ünnepségek. Nagyon különleges volt a kapcsolat, amit a helyi közösségi tagokkal kialakítottunk, és fantasztikus volt néhány olyan diákkal találkozni, akikkel együtt tanultam abban az időben” – mondja Moscovitz rabbi.

„Nagyon szép látni a hihetetlen fejlődést, amit Budapesten elértek, az új zsinagógák, az összes lenyűgöző közösségi hely, a zsidó éttermek, pékség. Csak átsétálni az utcákon és látni ezt a zsidó életet, beszélgetni az emberekkel... lenyűgöző. Sok gyönyörű dolog történt itt az elmúlt 20 évben.”

Annak idején én is részese voltam ennek a különleges közösségnek, ezért úgy gondoltam, azzal kezdem ezt a cikket, hogy leírom, mit jelent nekem személyesen a Pesti Jesiva. Aztán csak ültem és néztem a monitort, mert képtelenségnek tűnt összefoglalni azokat az éveket, amelyeket a Vasvári Pál utcai zsinagóga öreg falai közt töltötünk. Hogy lehetne szavakba önteni annyi év élményeit, a fiatalságot? A rengeteg tudást, tapasztalást, ami észrevétlenül azzá formált, aki ma vagyok? A végtelen hosszú beszélgetéseket, az énekeket, a mozdulatot, amivel az imakönyvet lapozom? Képtelenség... Nekem és ma már felnőttek tucatjainak a Pesti Jesiva a fiatalságunkat jelenti, barátságokat és a zsidó identitásunk mérföldkövét. Számomra itt vált érthetővé mindaz, amit hagyományörző családjamban otthon megéltem. Mások viszont életükben először találkoztak zsidó örökségükkel. De volt valami, amit mind itt tanultunk, akik azokban az években a Vasváriba jártak: hogy hogyan lehet büszkén, örömmel, pozitív tartalommal megélni a zsidóságot. Mind ez onnan indult és ma is táplálja a zsidóság lángját.

KÓSEREN ÉS EGÉSZSÉGESEN

DÉNES ANNA írása

Csak őrizkedjél és őrizd nagyon a te lelkedet... (5Mózes 4:9.)

Közeledik ros hájáná, a zsidó újév, és bár a zsidó hagyományban nem szerepelnek az újévi fogadalmak, az új év mégis alkalmas lehet arra, hogy új szokásokat vezessünk be: megpróbáljunk egy kicsit egészségesebben élni, egészségesebben étkezni. Cikkünkben ehhez nyújtunk némi háttérrel a zsidó filozófia évezreideiből, és természetesen recepteket is ajánlunk.

Zsidóság és az evés

Általánosságban elmondhatjuk, hogy amit Isten teremtett, az eleve jó. Az Örökkévaló olyan világot hozott létre, amelyben mindennek helye és funkciója van, ám hogy hogyan használjuk az adott dolgot, képességet, az a szabad akaratunktól függ. A zsidóság nem ír elő aszketizmust, sőt a megfelelő körülmények között az étkezés nem csak hogy megengedett, hanem egyenesen micvát teljesítünk általa. Fontos azonban szem előtt tartani a „venismártem meod lenáfsotéchem” – és vigyázatokat nagyon a lelketekre parancsolatát, melyet bölcsünk úgy magyaráznak, hogy ez többek között az egészségünk védelméről szól. A zsidó hagyomány nem tagadja vagy marginalizálja az ember testi szükségleteit, hanem éppen ellenkezőleg: test és lélek elválaszthatatlan egységének látja az embert. Az emberi test és lélek egymástól függ, és mindkettőre szükségünk van ahhoz, hogy sikeresen navigáljunk az élet útvesztőjében.

Test és lélek egészsége

A pusztai vándorlástól fogva a Szentélyek fennállásának végig létezett a *caráát* nevű spirituális eredetű betegség, melyet nem orvos, hanem kohénok gyógyítottak meg. Abban az időben mindenki számára világos volt, hogy az egészséghez elengedhetetlen a spirituális integritás, és hogy a beteg testben nem létezhet az a szükséges energia, mellyel a lehető leghatékonyabban szolgálhatja valaki a Teremtőt. Testünk végigkísér a földi léten, otthont adva a léleknek. Isteni ajándék, melyet gondoznunk és ápolnunk kell.

A Rámbám (Maimonidész, 1138–1204), aki egyszerre volt orvos, rabbi és filozófus, sok időt és vaskos kötetekben számos oldalt szentelt a testi egészség kérdésének. Különösen fontosnak tartotta az egészséges táplálkozást, valamint a mindennapos testedzést. Elvetette az aszketikus életmódot, mert azáltal nem jut elegendő egészséges tápanyag a szervezetbe, de a kicsapongásnak sem volt híve. Inkább a kiegyensúlyozott táplálkozást és életmódot támogatta: az ember soha ne egye tele magát és ne egyen túl sok egészségtelen ételt, mert az betegséget okoz, és ha valaki egy-egy ételt képtelen abbahagyni, amíg degeszre nem eszi magát, akkor jobb, ha egészen kizárja az étrendjéből egy időre, hogy végül elérhessen a kívánatos középútig, tanácsolta.

A kicsit több, mint egy emberöltővel később élt Rámbán (Nachmanidész, 1194–1270) fogalmazta meg azt a gondolatot, mely szerint elképzelhető, hogy az ember a Tóra keretein belül maradván nem a Tórának megfelelően él. Ide tartozik például, amikor az étel bár kóser és az illető elmondja a megfelelő áldásokat, de falánk módon túl sokat eszik. A „szentek legyetek, mert szent vagyok Én” parancsolata erre is vonatkozik: legyetek képesek uralkodni a vágyaitokon; csak azért, mert valamit megtehet az ember, nem feltétlenül kell megtennie.

Az emberi viselkedés – a romboló viselkedés is – gondolatokkal kezdődik. Az emberben állandóan jelen van az egymással harcoló jó és rossz ösztön. Mindenki dönthet a fejében megjelenő hivatlan gondolatokkal kapcsolatban: úgy tesz, ahogy a gondolataim sugallják, eszem még néhány zsíros falatot, és a csipszet és a kólát választom a friss saláta helyett, vagy elhessegetem e készítményeket és átgondolt, bölcs, az egészséges életmódnak megfelelő döntést hozok. A breszlávi Náchmán rabbi az ételre és italra irányuló vágyainkat az ember központi vágyainak tartotta, olyan vágyakozásoknak, melyekből minden más készítmény ered. Dönthetünk úgy, tanította a rabbi, hogy a zsidó hagyománynak megfelelően, a szentség szellemében étkezünk, és úgy is, hogy – félretéve minden mást – csak vágyaink kielégítésén igyekszünk. Az előbbi jót tesz saját magunknak és a környezetünknek is. Az utóbbi rombol.

Mit és hogyan együnk?

Hogyan együnk tehát zsidó módon? Először is, az ember csak akkor egyen, ha éhes. Ne testi vágyból, ne érzelmi alapon, csakis akkor, ha teste egészséges jelzéseire figyelve megállapítja, hogy éhes. Az is fontos, hogy lassan és átgondoltan fogyasszuk el az ételt. „Óvakodj, nehogy túlságosan gyorsan nyeld le az ételt. Egyél nyugodt tempóban, visszafogottan és viselkedj ugyanúgy, ahogy akkor tennél, ha fontos vendég ülne az asztalodnál. Mindig így kell enned, akkor is, ha egyedül vagy” – tanította Náchmán rabbi.

Ezek után nem meglepő, ha az sem mindegy, hogy hol eszünk. A Talmudban (*Chágigá* 27a.) Jochánán rabbi és Rés Lákis azt mondja, hogy a Szentély pusztulása után az ember asztala vette át az oltár helyét. Vagyis ha az ember szentségben eszik az asztalánál, akkor megfelelően hasz-

nálta azt, párhuzamosan az oltárral, melyen az Örökkévalónak mutattak be áldozatokat. Ez a tény aláhúzza azt a zsidó gondolatot, hogy az embernek lehetőleg mindig asztalnál kell étkeznie, nem pedig állva vagy menet közben. Napjainkban nem ritka, hogy valaki úton, autóban, menet közben eszik, pedig sokkal egészségesebben és nagyobb szentségben ehetünk, ha terített asztalnál, tudatosan étkezünk.

Az étkezések áldásai

A közös étkezés – kóser ételek fogyasztása, áldásmondás és a Tórával kapcsolatos gondolatok megvitatása – a szentség légkörét varázsolja az asztal köré, szent cselekedetté emelve a profán étkezést. Azt olvassuk a Misna Pirék Ávot (Az atyák bölcs tanításai) fejezetében (3:3):

Simon rabbi mondta:

„Ha három zsidó eszik egy asztalnál, és nem foglalkozik a Tórával, az olyan, mintha hullaáldozaton lakmározta volna... Viszont, ha hárman esznek egy asztalnál, és foglalkoznak a Tórával, az olyan, mintha Isten asztaláról ennének, mint írva van [Jechezkél 28:8.]: »És szólt hozzám: Ez az asztal, mely Isten előtt áll.«”

Az étkezés előtti és az étkezés utáni áldás további lehetőséget nyújt a spiritualításra, és magasabb szintre emeli az étkezést. Ezáltal testi szükségleteink kielégítése spirituális élménnyé, szent cselekedetté, vagyis istenszolgálatná válik. Ha nagyobb odafigyeléssel eszünk, nagyobb eséllyel gondoljuk át, hogy mit, hogyan és mennyit fogyasztunk, vagyis kisebb a valószínűsége annak, hogy testünk valódi szükségleténél többet veszünk magunkhoz. A

tudatos étkezés testünknek és környezetünknek is jó tesz, azaz nemcsak saját magunkra vagyunk általa jótékony hatással, hanem szélesebb környezetünkre, a természetre és végeredményben az egész bolygóra is.

Nem minden egészséges, ami kóser

Ha már tudjuk, hogy mennyit, hol és hogyan érdemes enni, arra is feltétlenül ki kell térni, hogy mit eszik az ember. Sokan gondolják, hogy a kóser étkezés az egészséges táplálkozás szinonimája, holott ez csak abban az esetben igaz, ha a fenti irányelveket is betartjuk amellet, hogy a tányérunkba kerülő étel kóser. A rendkívül sok tésztaféle, édesség, cukrozott italok, zsíros húsok hiába felelnek meg technikailag a kóser szabályainak, hiányzik belőlük az a fajta tudatosság és fent vázolt spiritualitás, amire valójában mindnyájunknak szüksége van. Fontos tehát, hogy az étel amellet, hogy a megfelelő hecserrel, kóser-sági pecséttel bírjon, egészséges is legyen.

Alábbi menünket az egészséges táplálkozás jegyében állítottuk össze.

Kezdjük az izraeli konyhában szokásos salátákkal. Az egyszerű és egyben elmaradhatatlan **izraeli saláta**: apróra vágott uborka, paradicsom és hagyma meglocsolva hidegen sajtolt olívaolajjal és friss citromlével mindig jó választás. Kiegészíthetjük a salátát szintén apróra vágott paprikával, fejes salátával, retekkel vagy durvára reszelt répával is, megszórhatjuk egy kevés sóval-borssal vagy izsópból készült záátárral is. Kiválóan illik hozzá a számmagból készült pasztából, a tahiniból kikevert tchina:

TCHINA (TAHINI, SZEZÁMMAGKRÉM)

párve, tojás- és gluténmentes

Hozzávalók: 1 pohár szezámagkrém (tahini, nyers szezámagkrém, legjobb a teljes, hántolatlan magból készült, mivel ennek a legmagasabb a kalciumtartalma); 1/3 pohár víz; 2 ek. citromlé; 1/4 tk. só; 1 gerezd fokhagyma, összetörve (elhagyható, de érdemes figyelembe venni, hogy a nyers fokhagyma számos jótékony egészségügyi hatással bír)

A tchinához a hozzávalókat tálba tesszük, és simára, sűrűn folyósra keverjük. Ha túl sűrű, adjunk hozzá még vizet, ha túl híg, apránként adagoljunk hozzá még tchinát.

Oriási népszerűségnek örvend napjainkban a saksuka, vagyis a számos ország és terület gasztronómiájában megtalálható, a magyar lecsóhoz hasonló egytálétel:

SAKSUKA

párve, gluténmentes

Hozzávalók: 1 nagy hagyma; 2 gerezd fokhagyma; 2 ek. olívaolaj; 4 piros vagy sárga kaliforniai paprika; 6 nagy paradicsom; néhány szelet erős paprika (opcionális); fűszerek: pirospaprika, só, bors és őrölt koriander, ízlés szerint; 4 tojás

A hagymát és a fokhagymát megtisztítjuk, apróra kockázzuk, és egy mély, vastag aljú edényben a felforrósított olajon, alacsony lángon megpároljuk. A tűzről lehúzva hozzáadjuk a pirospaprikát, majd a felkockázott paradicsomot és paprikát is. Ha a paradicsomot héja nélkül szereti a család, akkor felkockázás előtt ejtsünk X alakú bevágást a tetején, és néhány percre tegyük forró vízbe, így könnyen le tudjuk húzni a héját. Sóval, borssal, őrölt korianderrel ízesítjük, és 30 percig kis lángon főzzük, szükség esetén pótoljuk az elpárolgott folyadékot, attól függően, hogy sűrűbb vagy inkább több lével rendelkező saksukát szeretnénk kapni. A tojásokat egyenként tiszta pohárba ütjük, hogy meggyőződjünk arról, nincs-e bennük vércsepp, majd óvatosan a zöldségekre engedjük anélkül, hogy kipukkanna a sárgájuk. Letakarva, néhány perc alatt megfőzzük a tojásokat is, és még forrón friss, teljes kiőrlésű kenyérral, vagy önmagában tálaljuk az ételt.

Az elszalasztott lehetőség

DÉNES ANNA *meséje*

Zeév Kicesz rabbi a szent életű Báál Sém Tov egyik legnagyobb tanítványa volt. Átélessel imádkozott, rendkívül szerény volt rengeteget tanult és mindenkinek segített, akinek szüksége volt rá. Volt azonban egy álma: szeretett volna eljutni Izraelbe, a zsidó nép szent földjére. Amikor végre elérkezett a várva várt lehetőség, a rabbi kapva kapott az alkalmon. Mielőtt azonban útnak indult, feltétlenül el kellett látogatnia szeretett mesteréhez, hogy áldást kérjen tőle.

„Tartsd az eszedben, Zeév” – mondta a nagy hírű mester, a Báál Sém Tov –, „az embernek mindig tudnia kell, hogy hogyan kérdezzen. A kérdéseket jól kell feltenni. Mérlegeld bölcsen a szavaidat, mielőtt megszólalsz”. Zeév rabbi igazi hászid volt: bár nem tudta mire vélni tanítója szavait, naponta elismételte azokat magának, nehogy megfélekedzen róluk. Tudta ugyanis, hogy hamarosan feltárul előtte a rebbe szavainak értelme.

Hosszú volt az út Mezibusból a tengerig, de minden hosszú út véget ér egyszer. Kicesz rabbi érkezett a tengerhez, a kikötőben talált egy hajót, ami Erec Jisráelbe, Izrael földjére tartott, megváltotta jegyét és felszállt. A hajó elindult, a rabbi boldog volt, hogy végre teljesülhet az álma. Ám ekkor megtörtént a baj. A hajónak ki kellett kötnie egy ismeretlen ország kikötőjében, hogy élelmiszert és vizet vigyenek a fedélzetre, az utasok pedig kiszálltak a hajóból, hogy kinyújtóztassák utazástól meggémberedett tagjaikat és hogy legalább egy kis időre szilárd talajt érezzenek a lábuk alatt. Kicesz rabbi is leszállt az ingatag járműről, és gondolataiba merülve járta körbe a kikötőt. Olyan mélyen elgondolkozott, hogy nem hallotta meg az indulást jelző kürtszót és a hajó bizony nélküle indult tovább a Szentföld felé. A rabbi kétségbeesve járkált fel-alá. Nem tudta, hol van. Úgy vélte,

talán valamiféle szigeten lehet, ám hogy vajon melyiken és mi lehet a lakosok nyelve, azt nem tudta kitalálni. Ahogy tanácstalanul róttá az utcákat, egyszer csak megszólította egy lány hang: „Uram, miért van úgy kétségbe esve?” A rabbi felemelte a tekintetét: egy boldogságtól sugárzó arcú, hófehér szakállú férfi mosolygott rá. A rabbi öröme és megkönnyebbülése nem ismert határokat: meg van mentve, a szigeten élnek zsidók, van zsinagógájuk, lesz mit ennie és hol aludnia, és néhány napon belül érkezik a következő hajó, mellyel eljuthat ősei földjére. A szakállas ember ráadásul meghívta, hogy töltsse az otthonában a szombatot a különleges vendég, a Báál Sém Tov tanítványa.

A fehér szakállú ember nemcsak jó vendéglátó volt, de kiváló tóratudós-nak is bizonyult. Imádsággal és tanulással telt a szombat, akárcsak Mezibusban, a rebbe asztalánál. Másnap, azaz vasárnap reggel Zeév rabbi, vendéglátójától kísérvé, visszatért a kikötőbe. Nem sokkal később megállt ott egy hajó, ami épp a Szentföldre igyekezett. A rabbi megköszönte vendéglátójának a csodás szombatot, és már éppen felszállt volna a hajóra, amikor az ember hirtelen azt kérdezte: „Mondd csak, rabbi, hogy megy a zsidók sora a te országodban? Hogy élnek ott messze, a száműzetésben?”

„Istennek hála, minden a legnagyobb rendben van. Az Örökkévaló nem hagyja el a népét” – felelte a rabbi, azzal hajóra szállt, a kormányos pedig jelt adott az indulásra. Amint azonban kifutottak az öbölből, Zeév rabbi a homlokára csapott: „Jaj nekem, mit tettem! Hát nem figyelmeztetett-e a rebbe, hogy válogassam meg a szavaimat? Hogy bölcsen gondoljam át a mondandómat, mielőtt kiejtem azt a számon? Miért nem mondtam el az igazságot? Miért nem beszéltem ennek az embernek a szegénységről és az üldöztetésekről? Miért nem szoltam egy szót se arról, hogy nap mint nap ellen kell állnunk azoknak, akik testünk és szellemünk elpusztítására törnek?”

Zeév rabbi vigasztalhatatlan volt. Nem teljesítette mestere kérését, nem hallgatott a Báál Sém Tov szavaira! Hamarosan bizonyossá vált a számára, hogy a Báál Sém Tov éppen erre a találkozásra célzott az öregemberrel. Addig-addig gondolkozott ezen, míg megérett benne az elhatározás: a következő kikötőben leszáll a hajóról, és visszautazik Mezibusba, hogy beszámoljon a rebbének a történekről.

„Zeév rabbi” – mondta szomorúan a Báál Sém Tov, miután Zeév rabbi részletesen elmesélte neki a történeteket. „Tudd meg, hogy Ávrám nap mint nap odaáll a Mindenható Isten elé és azt mondja: »Világ Ura! Mi lesz a gyermekeimből? Miért vannak még mindig szétszórásban? Miért nem élnek mindannyian Izrael szent földjén?« A Teremtő pedig így felel: »Nem hagyom el őket«. Ám Ávrám nem elégszik meg ennyivel. Ekkor Isten azt mondja neki: »Miért nem kérdezed meg őket te magad? Nézd csak, itt van ez a Zeév Kicesz, őszinte és egyenes férfi, kérdezd meg őt magától.« Te pedig elszalasztottad a lehetőséget...

IDŐSKOR másként!

Bakancslista

Céljai,
tervei vannak?
Várják az Olajág
Otthonok!

Az Olajág Otthonok

- ♦ önálló apartmanokkal,
- ♦ a napi terhek átvételével - mosás, főzés, takarítás stb.
- ♦ elhivatott, hozzáértő szakemberekkel,
- ♦ széles körű gondozási és egészségügyi szolgáltatásokkal,
- ♦ napi 24 órás ápoló személyzettel,
- ♦ helyben működő intézményi orvosi ellátással,
- ♦ rendszeres szakorvosi felügyelettel,
- ♦ gyógytorna, gyógymasször, sószoba, uszoda és egyéb egészségmegőrző szolgáltatásokkal,
- ♦ napi ötszöri, dietetikus által összeállított, menüválasztásos és kóser étkezési lehetőséggel,
- ♦ támogató közösséggel,
- ♦ széles körű program- és önmegvalósítási lehetőséggel **várja Önt!**

ב"ה

Mi már készülünk az őszi ünnepekre!
Várunk zsinagógáinkban!

ros hásaná

szeptember 16—17.

jom kipur

szeptember 25.

szukkot

szeptember 30.—október 8.

